

עומק הדף

דף כא

תוכן

- א. עד שכותב חתימתו על חספא וזורקו בפני ב"ד, אם זה נחשב כעדות
- ב. יסוד המחלוקת בין שמואל ורבה אם עד ודיין מצטרפין
- ג. סברת ר' אשי שצריך להעיד גם בפני דינים המכירין חתימות העדים
- ד. מה מהני הא 'דמקיימא הגדה בחד'

א) עד שכותב חתימתו על חספא וזורקו בפני ב"ד, אם זה נחשב כעדות

- א. הגמ' מביאה בשם ר"י אמר רב, שאם יש ב' עדים חתומים על שטר, ומת א' מהם, העד החי אינו יכול לקיים חתימתו וגם לצרף עם עד אחר לקיים חתימת העד המת, דא"כ נמצא שהוא מעיד על ג' חלקי העדות של קיום השטר, אלא צריך עדים אחרים לקיים חתימת העד המת, ושואלת הגמ', ואם ליכא עדים אחרים מאי, ומביאה הגמ' בשם אביי, שיש בזה עצה, שהעד החי כותב חתימתו על חספא, וזורקו בפני ב"ד, שא"כ אינו צריך להעיד על חתימתו, ושוב יכול לצרף עם אחר לקיים חתימת העד המת.
- ב. ויש להעיר, הא מ"מ לכאור' חתימתו שהוא זורק בפני ב"ד היא העדות שמקיימת את חתימתו של השטר, וא"כ אכתי נמצא שהוא מעיד על ג' חלקי העדות של קיום השטר, [חתימתו של החספא מקיימת את חתימתו של השטר, והוא מעיד עוד על חתימת העד המת].
- ג. הריטב"א (ד"ה לכתוב) ביאר, דמה שב"ד מקיימים חתימתו שבשטר ע"י חתימתו של החספא אינו נחשב עדות כלל, 'דהשתא לא מסהיד איהו על חתימת ידיה, אלא בי דינא מקיימין ליה, דמדמו כתיבה לכתובה'. וכתב, שיש להביא ראיה מכאן, שמי שחותם על שטר, וא"כ נעשה פסול לעדות, כגון שנשתמד, יכול לכתוב חתימתו על חספא ולתתו בפני ב"ד, שהרי א"ז נחשב עדות כלל.
- ד. אמנם יש לעיין, היאך אנו יודעים שהחתימה הנכתבת על החספא היא של העד החי. ואם העד החי עצמו מעיד על כך, א"כ לכאור' נמצא שג' חלקי העדות של קיום השטר מבוסס על עדותו. ואם הוא כותב חתימתו של החספא בפני ב"ד, הרי יתכן שזה גופא נחשב עדות על חתימתו. וכן צידד הש"ך (חור"מ סי' ס"ק לו), די"ל שאינו יכול לחתום בפני ב"ד מטעם זה, והניח בצ"ע.
- ה. ולכן כתב הש"ך, שאפשר שהעד החי צריך לכתוב חתימתו בפני עדים, והם יעידו בפני ב"ד שזוהי חתימתו של העד החי. וכן הוא לשון הרמב"ם (הל' עדות פ"ז ה"ה) והשו"ע (חור"מ סי' ס"ק יג), 'העד החי כותב חתימת ידו בפני עדים אפילו על חרס ומשליכו ב"ד עד שיוחזק כתב ידו בב"ד'.

ב) יסוד המחלוקת בין שמואל ורבה אם עד ודיין מצטרפין

- א. הגמ' מביאה בשם ר"י אמר שמואל דעד ודיין מצטרפין, [לגבי שטר שכתוב בו הנפק, וא' מעדי השטר העיד על כתוב ידו וא' מן הדיינים העיד על כתב ידו של הנפק], ורבה חולק וסובר דאינם מצטרפים. ומבואר בגמ' דסברת רבה היא, 'דמאי דקא מסהיד דינא לא קא מסהיד סהדא'. וברש"י ביאר, דעדי השטר מעידין על מנה שבשטר, והדיינים מעידין על הקיום.
- א. הריטב"א (ד"ה אמר רמב"ח) הקשה, מהי סברת שמואל, דהיאך מהני צירוף של העד והדיין, הא מ"מ אין כאן קיום, שהרי על חתימת העד השני ליכא אלא העדות של הדיין, וכדי לקיים חתימתו צריך ב' עדים. [ואע"פ שכבר כתוב הנפק על השטר, עדיין צריך לקיימו כמ"ש התוס' (ד"ה עוד)].
- ב. ותירץ, דהא דבעינן ב' עדים לקיים השטר, היינו קודם שנכתב הנפק, אבל לאחר שנכתב הנפק לא בעינן ב' עדים, משום דלא עביד איניש דמזיין עדים וגם דיינים, ולכן הקילו חכמים לגבי קיום שטרות דרבנן דסגי לקיים חתימתן של עד א' ודיין א'. [וע"ע בשימ"ק בשם תלמידי רבינו יונה, שכתב תירוץ אחר לקושיא הנ"ל].
- ג. הש"ך (חור"מ סי' ס"ק מו) הביא בשם הרא"ה, שאם העד והדיין עצמם אינם בפנינו, אלא עדים אחרים מעידים על חתימתו, נחשב קיום. והביא הש"ך, שהבית יוסף (שם) השיג ע"ז, דזהו רק לפי שמואל דס"ל עד ודיין מצטרפין, אבל לרבה לא מהני, דעד ודיין אינן מצטרפין. אולם הש"ך יישב דעת הרא"ה, דבנידו"ד מודה רבה דעד ודיין מצטרפין, שהרי סברת רבה היא 'דמאי דקא מסהיד דינא לא קא מסהיד סהדא', משום דהעד מעיד על מנה שבשטר, אבל אם עדים אחרים מקיימים החתימה, אינם מעידים על מנה שבשטר, שאינם יודעים אם העדות נכונה.
- ד. בספר הערות וצינונים (ד"ה עד ודיין) ביאר יסוד המחלוקת בין הש"ך והב"י, דהב"י סובר דרבה חולק על כל עיקר הקולא של שמואל, ולדעתו אין להקל בלא קיום גמור, ולכן ס"ל להב"י שלדינא אין לצרף עד ודיין כלל, אך הש"ך סובר דגם רבה מודה לעיקר הקולא של שמואל, אלא שלדעתו אין לצרף עדותו של הדיין עם עדותו של העד, כיון שאינם מעידים על דבר אחד, ולכן ס"ל להש"ך שאם עדים אחרים מקיימים חתימתם, בזה מודה רבה דעד ודיין מצטרפין.

ג) סברת ר' אשי שצריך להעיד גם בפני דיינים המכירין חתימות העדים

- א. הגמ' מביאה בשם רב, שאם ג' ישבו לקיים את השטר, ב' מכירין חתימות ידי עדים וא' אינו מכיר, השנים המכירין מעידין בפני השלישי. והגמ' אומרת, דש"מ מרב, שדיינין המכירין חתימות ידי עדים אינן צריכין להעיד בפניהם, שהרי לא הצריך רב אלא להעיד בפני השלישי. אך מביאה הגמ', דר' אשי דחה הראיה.
- ב. ויש לעיין, מה היא סברת ר' אשי שצריך להעיד בפני שני הדיינים שהם יודעים בעצמם שזו היא חתימתן של העדים. וכע"ז העירו התוס' (ד"ה וש"מ), דמה הוא הצד לומר שצריך להעיד בפני כל הדיינים. והוסיפו, שלא תהא שמיעה גדולה מראיה, וכיון שהדיינים מכירים בראיתם את החתימות, למה יצרכו לשמוע עדות על זה. [עיי"ש שכתבו ב' תירוצים לזה].
- ג. רש"י (ד"ה דלמא לעולם) ביאר סברת ר' אשי, 'שאינן עדות אלא ע"י הגדת עדות'. דהיינו, שאע"פ שהדיינים יודעים שזו היא חתימתן של העדים, מ"מ אי"ז נחשב עדות, דבעינן דוקא הגדה כדי להיות נחשב עדות.
- ד. וכ"כ רש"י בר"ה (כה:), דדוקא לגבי עדות החודש אמרי' לא תהא שמיעה גדולה מראיה, דגבי עדות החודש לא כתיב בתורה לשון 'עדות' אלא 'כזה ראה וקדש'. והנה לדינא קיי"ל כפשטות הגמ', דא"צ להעיד בפני הדיינים המכירים חתימת העדים, ודלא כר' אשי, וא"כ מבואר מדברי רש"י בר"ה, דס"ל דגם החולקים על ר' אשי מודים לעיקר היסוד, דגבי שאר דיני התורה בעינן דוקא הגדה, אלא דסוברים דלגבי קיום שטרות הקילו חכמים.
- ה. הרמב"ן במלחמות ה' כתב ג"כ לבאר סברת ר' אשי כדרכו של רש"י, דבעינן דוקא הגדה. אך בשיטת החולקים על ר' אשי מסתפק הרמב"ן, אם הם סוברים דרק לגבי קיום שטרות דרבנן הקילו חכמים בזה, או דהם חולקים על כל עיקר היסוד של ר' אשי, וסוברים דגם בכל דיני התורה לא בעינן דוקא הגדה, אלא אמרי' לא תהא שמיעה גדולה מראיה.

ד) מה מהני הא 'דקא מקיימא הגדה בחד'

- א. הגמ' אומרת עוד, דש"מ מדברי רב [המובאים לעיל], דדיינין שאין מכירין חתימות ידי עדים צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד, דהא בצירורו של רב שני הדיינים כבר הכירו חתימתן של העדים, ורק אחד מהן לא הכיר החתימות, ואעפ"כ הצריך רב שיעידו השנים בפני השלישי. ודחה ר' אשי, דאי"ז מוכח, ד'שאני הכא דקא מקיימא הגדה בחד'.
- ב. ופירש"י, דמקיימא הגדה בפני הדיין היחיד שאינו מכיר החתימות. וכפשוטו הכוונה היא, שאע"פ שאם כל הדיינים מכירים חתימות העדים י"ל דבעינן הגדה גמורה ולא די במה שהם מכירים החתימות, מ"מ בצירורו של רב אפשר דא"צ הגדה בפני כל דיין ודיין, דהא יש כאן הגדה, דהיינו בשעה ששני הדיינים מעידים בפני השלישי.
- ג. אך קשה, דמאי מהני הגדה זו, דהא כבר נתבאר לעיל (אות ג) שלפי רש"י הצד ידיעת הדיינים אינה מספקת לקיים השטר, אלא בעינן עדות גמורה, הוא משום דרק הגדה מיקרי עדות אבל ידיעה בעלמא לא נחשב עדות, ולפי"ז מאי מהני מה ששני הדיינים מגידים עדות בפני השלישי, הא מ"מ שני דיינים אלו לא קיבלו עדות, אלא הם סומכים על ידיעתם.
- ד. הרמב"ן במלחמות ה' ביאר, דסברת ר' אשי היא, שגם שני הדיינים המכירים החתימות מקבלים עדות על החתימות, שהרי הם מקבלים עדות עצמם, כיון שעד נעשה דיין, ושוב נחשב שאינם יודעים העדות מכח ידיעתם בלבד, אלא גם מכח הגדת העדות ששמעו מפי עצמם. [וכ"כ הרשב"א].
- ה. אך רעק"א כתב, שזוהי דחייה בעלמא, אבל לדינא לא נחשב דבר זה כקבלת עדות, דמה יוסיף כח במה שהדיין השמיע את דברי עצמו לאזנו, הא כבר ידע עדות זו מקודם.

סוגיית הדף

דף כא

ביסוד הנידון אם עד נעשה דיין

גמרא:

יטיב ר' אבא וקאמר לה להא שמעתא
דעד נעשה דיין וכו' הנח לעדות החודש
דאורייתא וקיום שטרות דרבנן

תמצית הסוגיא:

הגמ' בסוגיין דנה, אם עד נעשה דיין או לא. ומתחילה נקטה הגמ' שנידון זה שייך בין לגבי עדות שהיא נוגע לדיני תורה, כגון עדות החודש, ובין לגבי עדות שהיא נוגע רק לגבי דיני דרבנן, כגון קיום שטרות. אך מסיק הגמ', שיש לחלק בין עדות דאורייתא, דבזה אמרי' אין עד נעשה דיין, לבין עדות דרבנן, דבזה אמרי' עד נעשה דיין.

והעירו הראשונים, דאף אם נימא דעד נעשה דיין, מ"מ לכאו' ג' דיינים בלבד לא מספיק, שבשעה שכל א' מעיד הרי יש רק ב' דיינים שומעים לעדותו, והרי בעינן עדות בפני ג'. ועפי"ז הקשו על הא דמבואר בגמ' בסוגיין דלפי הצד דעד נעשה דיין די בג' דיינים בלבד. והראשונים כתבו כמה תירוצים כדי לקושיא זו. ובר"ן כתב חידוש גדול ליישב הקושיא, שעד נעשה דיין אפילו בבת אחת, שגם בשעת עדותו נעשה העד גם דיין, ונמצא שיש ג' דיינים. אולם ישנם ראשונים שחולקים על חידושו של הר"ן.

ובחידושי ר' אריה לייב ביאר יסוד המחלוקת ראשונים הנ"ל עפ"י יסוד גדול בדין עד נעשה דיין, שבאמת יש כאן שני נידונים נפרדים: א. אם עד יכול להיות דיין. ב. אם דיין יכול להיות עד. ועפי"ז תירץ סתירה בדברי הר"ן, וכמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

קושיית הראשונים

א. רמב"ן ד"ה והא דאקשי

הקשה, דבסוגיין מבואר שאם ג' דיינים יושבים לקיים השטר, וב' מהם מכירים החתימות, יכולים השנים להעיד על החתימות בפני השלישי, ודי בזה לקיים השטר, והקשה על זה, הא בעינן ג' דיינים כדי לקבל עדות, וכאן ליכא אלא א'.

ומצינו בראשונים ג' תירוצים לקושיא זו.

הרמב"ן הביא ב' תירוצים: א. בשעת קבלת העדות הושיבו עוד ב' מחבריהם כדי שיהיו ג' עדים. ב. הגמ' מיירי ביחיד מומחה שראוי לדון בעצמו, [תירוץ זה לכאן תלוי במה שנחלקו הפוסקים אם יחיד מומחה יכול לקבל עדות, עיין בזה בש"ך (סי' מו ס"ק ע)].

חידושו של הר"ן

ב. ר"ן ח: מדפי הר"ף ד"ה ג' שישבו

הביא בשם הרשב"א חידוש גדול כדי לתרץ הקושיא הנ"ל, שגם בשעה שהשנים מעידים הם נעשים דיינים, ומצטרפים עם השלישי, ונמצא שיש כאן ג' דיינים.

והביא ראייה לזה מהא דמצינו בגיטין (ה:): גבי שליח שמביא גט ואומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' בפני ב' דיינים והשליח מצטרף עמהם כדי שיהיו ג' דיינים. הרי מבואר שיכול העד להיות עד וגם דיין בבת אחת.

ג. ריטב"א גיטין ה:

כתב, דהא דמבואר שם דהשליח נעשה עד ודיין בבת אחת [כמו שהוכיח הר"ן], היינו דוקא בגט, דבמקום עיגונא הקילו חכמים, אבל לא בשאר קיום שטרות, דאע"פ דעד נעשה דיין בקיום שטרות, מ"מ אינו יכול להיות עד ודיין בבת אחת, אלא רק בזה אחר זה.

הרי שחידושו של הר"ן [בשם הרשב"א], שעד נעשה דיין אפילו בבת אחת, אינו מוסכם לכל, שהריטב"א חולק ע"ז,

[לגבי סתם קיום שטרות].

ד. ר"ן שם ד"ה שמע מינה

הביא מה שמקשה הגמ' בסוגיין, שאם עד נעשה דיין, א"כ גבי ג' דיינים שראו הלבנה, מדוע איתא בר"ה (כה:): שצריכים להושיב עוד ב' דיינים כדי להעיד בפניהם, והא 'ליתבו בדוכתייהו וליקדשי'.

ופירש הר"ן, שאין כוונת הגמ' שאם עד נעשה דיין א"צ לצרף דיין אחר, אלא הכוונה, שאם עד נעשה דיין למה צריכים עוד ב' דיינים, הא צריך רק עוד א', שבזה נמצא שבשעה שכל א' מעיד הרי יש ג' דיינים שמקבלים עדותו.

ה. שו"ת רעק"א ח"ג סי' סו

הקשה, שהר"ן סותר את עצמו, שלגבי קיום שטרות נקט שכיון שעד נעשה דיין, יכול העד להיות עד ודיין בבת אחת, [כמו שהבאנו לעיל], ואילו לגבי קידוש החודש נקט, [לפי ס"ד הש"ס דגם בזה אמרי' עד נעשה דיין], דצריך לצרף עוד דיין, ולא אמרי' שהעד נעשה גם דיין בבת אחת.

ומכח קושיא זו ביאר כוונת הר"ן גבי קידוש החודש באופן מחודש, עיי"ש.

ו. שו"ת רשב"א המיוחסות סי' קיב

פירש בקושיית הגמ', שאם עד נעשה דיין א"כ לגבי עדות החודש אין צורך להביא אפילו עוד דיין אחד, משום שעד נעשה דיין בבת אחת, ונמצא שיש כאן ג' דיינים.

והרשב"א אזיל לשיטתו, דהר"ן מביא בשמו שעד נעשה דיין אפילו בבת אחת, וא"כ גם לגבי עדות החודש י"ל כן [לפי ס"ד הש"ס], וכמו שהעיר רעק"א.

ז. חי' ר' אריה לייב סי' לה

כתב יסוד גדול בדין עד נעשה דיין, שבאמת יש כאן ב' דינים נפרדים: א. דין העד, שאינו יכול להיות דיין. ב. דין הדיין, שאינו יכול להיות עד. אך הדין השני שייך רק בשעת עצם הדין, דרק באותה שעה יש עליו תורת דיין.

סוגיית הדף

[אולם הרשב"א נחלק בזה על הר"ן, והוא סובר דלפי ס"ד הש"ס דהקילו גם לגבי עדות החודש, עד נעשה דיין אפילו בבת אחת, וצ"ל דס"ל להרשב"א, דלפי ס"ד הש"ס הקילו אפילו לגבי הדין השני דדיין נעשה עד].

ובזה ביאר יסוד המחלוקת בין הר"ן והריטב"א, שנחלקו אם הא דהקילו חכמים לגבי קיום שטרות דעד נעשה דיין, אם הקילו רק לגבי הדין הראשון, שעד יכול להיות דיין, אבל לא לגבי הדין השני, שדיין יכול להיות עד, ולכן בשעת הדין אין עד נעשה דיין, או שהקילו גם לגבי הדין השני.

ועפי"ז תירץ סתירת הר"ן, שגם הר"ן מודה דהא דהקילו לגבי הדין השני, שדיין נעשה עד, שייך רק לגבי קיום שטרות דרבנן, אבל בודאי לא הקילו בזה לגבי עדות החודש דאורייתא, אפילו לפי ס"ד הש"ס דגם בעדות החודש אמרי' עד נעשה דיין.

היו במעמד שלשה והן בית דין, דבשעת חתימה אכתי לא ידעי, בשעה שקבלו העדות שנים מהם עדים הם, ולאחר קבלת עדות אינם עושים כלום, ומפני שחזרו לישב יעשו בית דין ותתקיים הדבר למפרע אי אפשר, אבל בעלמא כותבין וחותרין ורואין מעשה ומוסרין השטר ליד בעליו, כדאמרין בההיא איתתא דאתיא לקמיה דרב ביבי, לקמן בפרק הכותב⁷⁸.

והא דאקשי רב אשי, דילמא לעולם אימא לך צריכים ושאי הכא דקא מקיימה הגדה בחד. הכי קאמר, לעולם אימא לך שצריך הגדה, אבל כאן כיון שהם עצמם העידו בפני אותו השלישי, כבר שמעו עדות בפני בית דין, ואלו⁷⁹ לא העידו בפני אותו השלישי לא היה נקרא עדות, אבל השתא אינהו גופיהו שמעו עדות גמורה בבית דין ונעשים עדים ודיינים. ואני תמיה, העדות שהעידו בפני אותו שלישי היאך שמה עדות, והא צריך שלשה, ואין עדות אלא בפני בית דין. וי"ל בשהיה מומחה והיה ראוי לדון יחידי בשאר⁸⁰ דיני ממונות⁸¹, או שיושיבו מחבריהם אצלם בשעת עדותן⁸².

והא דתנן יעמדו שנים, אוקימנא בדוכתא⁸³

ושמא אינו בנוסחאות. ובירושלמי בפרק דיני ממונות בתרא⁶⁵, אשר⁶⁶ הדיינים מהו שיהא צריך בית דין רב הושעיא אמר בשם שמואל⁶⁷ יתקיים אי בכתב ידי העדים אי בכתב ידי הדיינים וחרנה⁶⁸ אמר אפילו בכתב אחד ובדיין אחד. ור"ח⁶⁹ כתב זה הירושלמי, ואיתיה נמי במסכת ראש השנה⁷⁰, ופשוט הוא ואינו צריך לפנים.

[כא, ע"ב] עד שלא התמו מעידים בפניו וחותרים. פ"י אותן הדיינים מעידים בפני אותו שאינו מכיר וחותרים, כפרש"י ז"ל⁷¹, וקמ"ל דעד המעיד נעשה דיין, שהרי הן חותרין עמו, וסוגיא דשמעתא פשוטה היא. ופירש רש"י⁷², דטעמא דמשחתמו, משום משום דחתימה קמא בשקרא הות דלאו תלתא הוו ידעי לה. וקשיא לי, למאן דמסקינן בפרק הכותב⁷³, ובפרק כל הגט⁷⁴, דלמחזי כשקרא לא חיישינן, ושטר שלוח בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו מפני שנמחל שעבודו, טעמא דנמחל שעבודו⁷⁵ אבל למחזי כשקרא שלא נכתב על מלוה זו ונכתב קודם למלוה לא חיישינן, ואע"ג דנחתם מעיקרא⁷⁶. וי"ל⁷⁷ הכא גבי אשרתא משחתמו מעולם לא

ומסיק דמ"מ צריכים כולם לחתום בשטר משום שאע"פ שרשאי הוא לדון יחידי אין לו נאמנות וחתימתו לא עדיפא מע"א. וכן ברא"ה כתב שיחיד מומחה אין קיומו קיום, ומשמע מדבריו שקבלת עדות של קיום יכול גם ביחידי, וכן בריטב"א כתב בשם מורי ז"ל דגזרת הכותב הוא דקיום שטרות בשלשה שלא יהא כעד מפי עד, ומשמע דקבלת עדות גם הוא מודה דמהני ביחיד מומחה. ועיין ברמ"א חו"מ סי' מו ס"ד שכתב דמהני קיום שטרות ביחיד מומחה, ועיי"ש בש"ך שהביא דברי הריטב"א הנ"ל ותוס' ורא"ש בב"ב מ, א דצריך שלשה, ועיי"ש עוד ברשב"ם ובעליות ר"י שכ"כ, ועוד ראשוני. ולפימ"ש לעיל י"ל, דגם רבינו מודה שקיום שטרות בשלשה ול"מ יחיד מומחה, אלא דכאן דיבר רבינו מקבלת עדות ע"מ לקיים השטר, דבזה מהני יחיד מומחה. אמנם הש"ך שם סי' מו סק"ע כתב שגם קבלת עדות ל"מ בפני יחיד מומחה, וכ"מ בשו"ע שם סי' כח ס"כ וסכ"א. אבל הנתיבות בסי' ג בס"ק ג כתב, דקבלת עדות מהני ביחיד מומחה, וכן הוכיח מדברי הרשב"א בב"ק צ, ב. ולפי המבואר כאן, יכול להוכיח גם מדברי רבינו כדבריו. וע"ע בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן, ובקצוה"ח סי' ז סק"ה. וכן בחי' הרשב"א בשם רבינו, וכ"כ בחי' קרשקש, ועיי"ש עוד מש"כ בזה. ⁸³ בראש השנה

⁶⁵ סנהדרין פ"ג הי"ב בסוף הפרק. ⁶⁶ בשטמ"ק: אשר. ⁶⁷ לפנינו בירושלמי נוסף כאן: רב בני בשם שמואל חד אמר וכו' וחד אמר, וכן מובא ברשב"א ובירטב"א ובר"ן בלשון שהביא רבינו, וכן ברא"ה ובחי' קרשקש, ושם הוסיפו: והיינו כפלוגתא דהכא דר' הושעיא כרבא ואידך כרב יהודה וקיי"ל כרבא. ⁶⁸ ע"ל בהערה הקודמת. ⁶⁹ באוצה"ג פיר"ח עמ' 24, ומובא ברשב"א. ⁷⁰ לא מצאתי. ועיין בתוס' הרא"ש שכתב שכן משמע בירושלמי דגיטין שצריך להכיר חתימת הדיינין בשטר מקויים, והוא בגיטין פ"ט ה"ז; נג, א. ⁷¹ בד"ה מעידין. ⁷² בד"ה משחתמו אין מעידין. ובשטמ"ק: ולרש"י. ⁷³ לקמן פה, א. ⁷⁴ גיטין כו, ב. המלים: "טעמא דנמחל שעבודו" ליתא בכ"י ובנדפס. ⁷⁵ כה"ק תוס' ד"ה האמר. ⁷⁶ בשטמ"ק: ונראה לי דהכא. ⁷⁷ פה, א. וכ"כ הרשב"א ושכ"פ הראב"ד, וכ"כ הרא"ה. ועיין במאירי עמ' 102 בסופו. ⁷⁸ בכ"י: דאלו, וכ"ה בנדפס. ⁷⁹ בכ"י ובכ"ב: כשאר. בכ"י ובנדפס מלת "יחידי" ליתא. ⁸⁰ כדאיתא בסנהדרין ה, א. מבואר בדברי רבינו דיחיד מומחה יכול לקבל עדות בקיום שטרות, וכ"כ בחי' הרשב"א בשם רבינו, שנמצאת הגדה בפניו כהגדה בפני ב"ד של שלשה. וכ"כ בחי' קרשקש.

בכתובות (כ"א ע"ב) גבי שלשה שישבו לקיים את השטר א"ר אשי דילמא לעולם צריכין ושאני הכא דהא קיימא הגדה בחד, לא קיימא לן הכי דודאי לא בעינן הגדה, דהא רב אשי בלשון דילמא קאמר ודחויי הוא קא מדחי לה וכדמוכח מההיא דכתיבה [ס"א: מהא דכתבינן]:

והא דאמר דבעד נעשה דיין קמפלג. איכא (למ"ד) [למידק] דאפילו למ"ד דעד המעיד נעשה דיין דוקא שלא בשעת עדותו, [אבל בשעת עדותו] דעד ודיין נעשה כאחד לא¹. ותירץ ר"י (אפ"ל) [דאפילו] למ"ד בעלמא דעד נעשה דיין לאחר עדותו, דהכא משום עגונא הקילו להיותו עד ודיין כאחד:

והא דאמר דברבנן עד נעשה דיין. לא בכל מילי דרבנן קאמר, אלא בקיום שטר לבד וכדאיתא בכתובות (ס"ט):

מר סבר כיון דאשה כשרה להביא גיטה. כלומר כל אשה ואפילו היא עצמה:

זמנין דאתיא לה איהי או אשה אחרת וסמכין עליה. כלומר ואשה אינה ראויה לדין, שאע"פ שהאמינה בעדות זו, ואפילו היא עצמה כשרה להביא גיטה ואע"פ שאדם קרוב אצל עצמו, לא התיר זו כ"כ בעדותיהן להכשירה בשנים לדיין. והוא הדין נמי שקרוב פסול לדין זה ואע"פ שכשר להביא הגט. והאדנקט הכא כיון דאשה כשרה ולא נקט קרוב, אע"ג דאשה דמביאה גיטה מלתא דלא שכיחא וקרוב שמביא גט קרובתו שכיח טפי. טעמא משום דקרוב אע"פ שהוא נאמן ודאי לעדות זו ק"ו מאשה, מ"מ לא מתנייא במתניתין בהדיא ונקט אשה דמתנייא בהדיא דכשרה:

ולענין פסק הלכה. קיימא לן כמ"ד בפני שנים דתניא כותיה בהדיא, ולא חיישינן לאשה עצמה ולא לקרוב המביא את הגט דאתו למסמך עליה, (ובודאי) [דבודאי] מידע ידעי דאשה וקרוב פסולים לדין, וכשיביאנו קרוב או אשה עצמה הכל יודעים דשלשה בעינן לבד מנייהו כיון דבעינן בית דין:

כיצד יעשה יטלנו הימנה וכו'. מהא שמעינן שכל קלקול או פסול שיבא בגט בנתינה, כיון שאין הפסול בגופו של גט שהגט כשר, שאע"פ שהנתינה אינה נעשית כראוי הגט אינו נפסל בהכי ומישום הכי סגי כשיטלנו הימנה וכו':

והא דאמר כיצד יעשה. איכא מאן דאמר דלרבנן בלחוד קאי, והכי קאמר לרבנן כיצד יעשה שאם נשאת לא תצא, ואין צריך לומר אם לא נשאת להנשא בו לכתחילה, יטלנו וכו'. אבל לר"מ ודאי כיון ששינה ממטבע חכמים אין לו תקנה ויוציא והולד ממזר, אבל להנשא לאחרים אפילו לר"מ סגי בתקנה זו. ואיכא מאן דאמר דבין לר"מ בין לרבנן קאי, דעד כאן לא קאמר דיוציא והולד ממזר אלא כשהולך השליח או שמת שאי אפשר לתקן, אבל כל שאפשר לתקן מתוקן הוא ואפילו לר"מ, ולא תצא והולד כשר כאילו נתקיים הגט בחותמיו, דזה פשוט לכולי עלמא אע"פ שלא אמר בפני נכתב ובפני נחתם הולד כשר ולא תצא שהרי נתברר למפרע שהיא היתה מגורשת בגט

שראוה בשעה שאינה ראויה לדין נעשו עדים והוי ליה כעד המעיד שהרי נזדמנו להעיד, וכיון שנזדמן להעיד הרי הוא כאילו העיד ושוב אין נעשה דיין. **א**י נמי אפשר דלאו טעמא משום שנזדמנו (לה עדים) [להעיד], דמי זימנם לאלו, וכי תימא שהם נתכוונו להעיד (כונת אמת) [כוונה מין] פוסלת, וכדאיתא בסנהדרין וביבמות. אלא טעמא משום דכיון דחזו בלילה אי דנין הם על פי ראייתם הוי ליה אותה ראייה כקבלת עדות, ואין קבלת עדות בלילה מפני שהיא כתחלת דין. אבל עד הרואה ויודע בדבר ודאי נעשה דיין בדיני ממון על פי ידיעתו שלא בהגדת אחרים, שלא תהא שמיעה גדולה מראיה. אבל בדיני נפשות אפילו עד הרואה אינו נעשה דיין ואפילו בהגדת אחרים, וטעמא משום דכתיב (במדבר לה, כ"ד) ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת, וכיון דחזו דקטל נפשא תו לא מצי חזי ליה זכותא. וכן מוכחא בהדיא מההיא דתנן בסנהדרין (ליתא ס"ט) ואיתא בפרק החובל (ב"ק צ' ע"ב) סנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש מקצתן נעשים עדים ומקצתן נעשים דיינים דברי ר' טרפון, ר' עקיבא אומר כולם עדים הם ואין עד נעשה דיין. ופירש בראש השנה (כ"ו ע"א) טעמא דר' עקיבא משום דבעינן עדה מצלת, ועד כאן לא פליגי עליה אלא בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות מודה לר' טרפון דעד נעשה דיין דהיינו עד הרואה, וכן בעדות החודש אמר עד הרואה נעשה דיין אבל לא המעיד. וכן מוכח מההיא דתנן התם בר"ה (כ"ה ע"ב) ראוהו שלשה והם בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויאמרו מקודש, ופרכינן התם ולא תהא שמיעה גדולה מראיה, כלומר ליתבו בדוכתייהו ולקדשוהו. ופריק כשראוה בלילה, כלומר בשעה שאינה ראויה לקדש ונזדמנו לעדות והוי ליה כעד המעיד וכדכתבינא לעיל. ואפילו תאמר דטעמא משום דהויא כקבלת עדות, אפילו הכי שמע מינה דעד המעיד אינו נעשה דיין, מדאמר דיעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד, ולא אמר דליקום חד ויושיבו מחבריהם אצל השנים ויעיד בפניהם וכן האחר ואח"כ יקדשו הם עצמם. והכי דייק לה בכתובות (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"א) מהאי טעמא. אבל עד הרואה נעשה דיין על פי ראייתו בלא הגדת אחרים, והיינו (דפרכינן) [דפרכינן] כשראוהו בלילה, טעמא דראוהו בלילה הא ראוהו ביום נעשו דיינים על פי ראייתם שלא תהא שמיעה גדולה מראיה, והוא הדין בדיני ממונות דעד היודע נעשה דיין על פי ידיעתו בלא הודעת אחרים. ושלא כדברי המפרשים שרצו לחלק בין עדות החודש לשאר דיני ממונות², שאומרים דבעדות החודש הוא דלא בעינן הגדה משום דבראיה תליא רחמנא כזה ראה וקדש, אבל בדיני ממונות בעינן הגדה דאם לא יגיד כתיב. וזה אינו, וכדמוכח מההיא דב"ב (ק"ג ע"ב) שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין, והא התם דליכא הגדת אחרים אלא על פי ידיעתם הוא שנעשים דיינים. ואע"ג דהתם

הערות כור לזחב

ה) ע"י ר"ה (כ"ה ע"ב) רש"י ד"ה ואמאי ובריטב"א שם:
ו) ע"י טורי אבו ר"ה שם ד"ה והא דקאמר סד"א:

שאלות ותשובות סימן סה"ס רבי עקיבא איגר קיט

ברשותיה דמרא הוי הילך ומ"מ כיון דהוי כעין הוראת חקנו דנשבע ונוטל, אבל אלו טעין לא נטלתי כלום, לא משכחת התקנה דכממ"נ אם לא החזיר מקודם לא צריך לתקנה, דהא בלאו הכי הוי מודה במקצת חשוד ולא הוי הילך כיון דכפריה וליחא ברשותא דמרא להקדישו, ואם החזיר מקודם לא מקרי כעין הוראה מקצת וליכא תקנה, והוא נכון בדרך פלפול אבל לדינא הוא ספק גדול לענ"ד וצ"ע.

זה תירצו דמיירי לאפוקי החזיר לו כבר, והיינו דבאמת עתה נקטינן הסברא דע"י העדאת עדים לא מקרי הילך, כיון דאינו ברשותיה דמריה למכרו ולהקדישו.

והא דצריך תקנת נגזל לת"ק היינו דהחזיר ממש, ועלה פליג ר"י דכאחזיר ליכא תקנה כיון דלא הורה במקצת ולא משכחת התקנה רק באומר לא נטלתי אלא א' ולא החזיר, דמדינא פטור כיון דמשעה דמודה נעשה פקדון והוא

סימן סו

[צירוף דיינים]

לקבלת עדות^א, כיון דקיום שטרות דרבנן אפילו השנים בשעה שמעידים נעשים דיינים ומצטרפין עם הג' לקבל עדות עצמן. ואחר כך^ב כתב דפירכת הש"ס גבי קידוש החדש ליתבו בדוכתייהו ולקדשי וז"ל, לאו למימרא שלא יצטרכו לצרף עמהם אחר, דע"כ צריכי להכי (דלא) [ראי לא]^ג צריכי לרון על פי עדותן שקבלו בלילה, ואי אפשר, אלא הכי מוכחי דאם איתא [רעד נעשה דיינ]^ד ליקום חד ויושיבו אחד מחבריהם אצל השנים ויעיד האחד בפניהם ואחר כך ישב זה ויקום חבירו ויעידו כן [לשלישי]^ה. והכי אמרינן בירושלמי^ו לוחיב חד ולוקים חד עכ"ל.

ודברי הר"ן אלו סתומין וחתומים וצריכים ביאור, דאף דזה אמת דע"כ אין פירכת הש"ס דליתבו בדוכתייהו ולקדשי על פי ראייתן בלא הגדה, אבל מ"מ למאי צריך לצרף עמהם אחר, הא אפשר שיעידו ב' בפני הג' דהוי הגדה מעליא, אף דלכ"ע בעינן ג' הא בשעה שמעידים הם עצמן נעשו דיינים, וכדכתב הר"ן בעצמו בשם הרשב"א גבי קיום שטרות.

ודוחק לומר דאף אם עד נעשה דיינ, מ"מ הך מלתא דבשעה שמעיד נעשה עד ודיין כבת אחת, זהו הוי כקולא גדולה, והוא כודאי רק בקיום שטרות דרבנן, אבל בדאורייתא ליכא ס"ד

בש"ע חוה"מ סימן ל' ס"א העיד עד אחר בבית דין [זה] והעיד הב' בבית דין [אחר] יבואו בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן. מזה נראה לענ"ד דאם העיד עד אחד בבית דין של ג' ואחר כך נסתלק אחד מהבית דין ונצטרף עמהם אחר והעיד העד בפניהם, דאם חזר ונצטרף עמהם אותו הדיין שנסתלק מתחילה, דיכולים יחד לרון על פי עדות ההוא, דאף דבפניו לא נתקבל רק עד אחד, וכן בפני הדיין הנצטרף אח"כ לא נתקבל רק עד אחד, מ"מ כמו דפסקינן שיבואו בית דין אצל ב"ד ויצטרפו עדותן, אף דבפני כל אחד לא נתקבל רק עד אחד, מ"מ בצירוף יכולים לרון. ה"ג כיון דהב' דיינים הנשארים כשמצטרפים עם הדיין שנסתלק הוי בית דין מעליא לגבי עדות האחד, וכן כשמצטרפין עם הדיין השלישי שנצטרף אחר כך הוי בית דין מעליא לגבי עדות הב', א"כ יכולים לרון ביחד על העדות ההוא, ודמי ממש לדינא דש"ע הנ"ל. ואף דלענ"ד אין צורך לראיה, דנראה דאין שום סברא לחלק בין נדון דש"ע לנדון זה, מ"מ לרווחא דמלתא נראה ראייה ברורה לזה מדברי הר"ן פ"ב דכתובות (כא, ב) בסוגיא דעד נעשה דיינ, דכתב שם בשם הרשב"א כהא דאמרינן שם ב' דיינים מכירים חתימת עדים ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו מעידים לפניו וחותם, אף דבעי ג'

סימן סו.

- א. והכא ליכא אלא ריין אחד.
- ב. ע"ש בד"ה שמע מינה עד נעשה ריין ברבנן.
- ג. הוגה והשלם עפ"י הר"ן שם.
- ד. ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"א בנוסח אחר.

קב שאלות ותשובות חלק שלישי רבי עקיבא איגר

ועיין ברמב"ן במלחמות דכתב באמת הא דאמרינן דמקיימא הגדה בחד, היינו דמכח זה הוי הגדה לפני כולם, כיון דגם הב' שמעו דברי עצמם עיין שם. מ"מ כיון דאתקפתא דר"א הוי רק דרך דיחוי אבל קיי"ל לעיקר כמו השמע מינה דיינים המכירים א"צ להעיד, ומוכח ע"כ הא דבאמת הוי הוכחה ולא אמרינן כדדחי ר"א, היינו ולא מקרי הגדה לגבי עצמן כמה ששמענו דברי עצמן. וא"כ נכונים דברי הר"ן דגבי קידוש בלא צירוף אחר, אף דכל אחד מעיד בפני ג' והוי הגדה מעליא לגבי הג', אבל מ"מ כמה דהם נעשים אח"כ דיינים לקידוש החדש, יצטרכו לדון על פי ראייתם בלילה, דלגבי נפשן לא מקרי הגדתן עדות לדון עליו. כנלע"ד בכוונת הר"ן בעה"ת.

והא דלא כ' הר"ן דפירכת הש"ס דליתבי בדוכתייהו ולקדשי, היינו דלא צריך כלל לצרף להושיב הם אחר, אלא דהנך תלתא יעידו כל אחד ואחד בפני ב' חביריו יהיה הגדה בפני כל אחד ואחד על פי שנים שהעידו לפניו, היינו דהא דאמרינן דעד נעשה דיין, דבשעה שמעיד הוא עד ודיין לקבל העדות, היינו היכי דשם דיין על כולם, לדון על אותו דבר, כההיא דקיום שטרות, דכשמעידים בפניו ומקרי הגדה לפני הג', ממילא הם ג' לדון על הקיום, דהא הב' שהעידו הם דיינים משום הכרתם. אבל הכא בקדוש החדש דבשעה שמעיד הא', הוא בעצמו עדיין אינו דיין לדון על קידוש החדש. דהא עדיין לא היה הגדה בפניו על ידיעתו, אינו יכול לדון כי דראה בלילה, משו"ה לא מקרי קבלת עדות דג', כיון דהג' אין כולם דיינים בדבר לדון על זה. וכיון דלגבי מקצת לא מקרי עדיין הגדה, אין חשובים ב"ד לקבלת העדות, משום הכי כתב הר"ן דיושיבו א' מעלמא ויעיד אחד מהם בפני ג' וכן יעיד אח"כ הב' ודוק.

אולם יש לעיין מה הועיל הר"ן לתירוצו דמצטרפינן עמהם אחר, מ"מ מאותן ב' המעידים כ"א מהם כשהעיד בפני ג' לא מקרי עדות לגבי נפשיה. ומה שדן אח"כ הוי רק דן עפ"י ע"א, במה שהעיד חברו לפניו, או על פי ראייתו בלילה, וזה אי אפשר. וזהו בלאו הכי קשה יהיה הפירוש בהר"ן איך שיהיה אם כדברינו הנ"ל או מטעם דבעינן (קביעות) [קבלת] עדות בפני ג', ולגבי דאורייתא בוודאי לא אמרינן דהוי עד ודיין בכת אחת, עכ"פ כיון דבשעה

למימר הכי, הא בוודאי דחיקא טובא, הא כיון דלס"ד דמי קיום שטרות לעדות דעלמא, משמע דלכל מילי דמי ליה. ומה דכתב הרשב"א בלישנא כיון דקיום שטרות דרבנן, נקט האמת דהא דעד נעשה דיין הוא רק בקיום שטרות דרבנן, וכוונת הרשב"א רק כיון דמכח קיום שטרות דרבנן הדין דעד נעשה דיין, ממילא בשעה שמעיד הוי עד ודיין בכת אחת. אבל באמת לס"ד דהש"ס גם בקידוש החדש כן, וכמו שמצאתי לקושטא דמילתא שכך כתב הרשב"א במיוחסות להרמב"ן סי' קי"ב דליתבי בדוכתייהו ולקדש, היינו בלא צירוף, רק דליקום חד ויעיד בפני ב' האחרים וליתבי ויעיד הב', וזה גם כן פירוש הירושלמי ע"ש.

ונלע"ד כוונת הר"ן דהא דאמרינן דבשעה שמעיד הוי עד ודיין בכת אחת, היינו לענין זה שיהיה (קבועת) [קבלת] עדות בשלשה, ומקיימין עדותן בפני דיין השלישי לדון על פיהם דמקרי עדות בפני ב"ד. אבל מ"מ שיהיה עדים עצמם דיינים אח"כ לדון ע"פ הגדת עצמן והו לא מסתבר שיהיה מקרי עדות לגבי נפשיה, וכל שא"י לדון על ידיעתו בלא הגדתו, ג"כ אינו יכול לדון בשביל מה שהגיד ג"כ הדבר בפיו, דמה יוסיף תת כחו לגבי עצמו כמה דהשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו, הלא כבר ראה וידע זה קודם שהגיד בפיו, ולא שייך למקרי לגבי נפשיה שהעיד לפני עצמו לדון עליו. ומה דמעידים בפניו וחותרם היינו דהוא חותרם על ידי קבלת עדות שלהם בב"ד של שלשה, והם חותרים מכח הכרתם לחתימת העדים.

וסברא זו מוכרחת לכאורה להדיא בסוגיא, במה דאמרינן ודלמא לעולם אימא לך דיינים המכירים חתימת העדים צריכים להעיד, ושאי הכי דמקיימי הגדה בחד. לכאורה יפלא דלמה לו דמקיימי הגדה בחד, דמשמע דבהגדה כל דהוא הקילו, וגם מה התחלת ראייה יש להוכיח דדיינים המכירים אין צריך להעיד, הא כיון דעד נעשה דיין, א"כ במה שמעידים לפני הג' נעשו אז עדים ודיינים כסברת הרשב"א, והוי הגדה בפני כולהו. אע"כ מוכח כנ"ל דמה דהם חתומים לא הוי דיינים על פי הגדתן, דלגבי עצמו לא מקרי הגדתו עדות לדון עליו, אלא שמקיימין מכח הכרתם, ומשום הכי אמר ש"מ דיינים המכירים אין צריך להעיד, והש"ס דחי דלמא בעינן דלקיים עכ"פ הגדה בפני חד ואזי יכולים האחרים לחתום עפ"י הכרתן.

לא תהא שמיעה גדולה מראה כיון שראוהו נשעה שאינה ראויה לדין, ולמחר אם מקדשין הן החדש על פי עמלן זריכין הן להגדה ולהעיד ממש על פה שראוהו, אם כן מה להם להושיב מחזיריהם אלל היחיד ליחצו אינהו דזוכתייהו ויעמוד האחד ויעיד שראה החדש וישב ואחר כך יקום השני ויעיד כן, אלמא אפילו להעיד בפני חבריו השנים קאמר והוא מנטרף עמהם ושומע עדותו מפי עמלו כמו שאמרנו. ומכל מקום מהא שמעינן דדייני קיום ועדי קיום כשרים אף על פי שהם קרוצים אלו לאלו, כיון שהכשירו זו עד המעיד להיות דין.

ואל תממה אם הכשירו בקיום שטרות עד קרוז לדיינים ולא הכשירו זו עדי קיום קרוצים זה לזה ולא דיינים קרוצים זה לזה, וכדאמרינן נפיק נכי רבעא דממונא אפומא דאחי כדאיחא בשלהי חזקת הצתים³³ גמרא שלשה אחים ואחד מנטרף עמהן. דהיינו טעמא משום דקיום שטרות דרבנן, דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין, הלכך כל שאין פסול קורבנתו אלא משום דאם הזמנו על ידי קרוצים הם משלמים, דהיינו פסולין³⁴ של עדים הקרוצים לדיינים, הכא בקיום שטרות לא חששו, משום דאין הזמה מלויה בעדי קיום אלא בדרך רחוקה שיעיד ויאמר בפני חמס ביום פלוני, ועוד שניחוש שמא ימלא זומם³⁵, לכולי האי לא חששו לפסול כיון שעדים אלו כשרים לעלמא ודיינים אלו כשרים לעלמא. אבל כשהעדים קרוצים זה לזה או דיינים קרוצים זה לזה, כיון שהזכירו חכמים קיום בעדים ובפני דיינים, הלכך בקרוצים לא אפשר, דבעלמא אינם לעולם כשנים אלא כחד. [הילכך כשעדי קיום קרוצים זה לזה אינן אלא כחד]³², וכן כשהדיינים קרוצים זה לזה אינם אלא כחד, ולפיכך לא אפשר.

ובממנה יש לדון ולהכשיר אפילו עד החמוס נשטר להיות דין למסקנא מיהא דאסיקנא בכחכות³⁶ דעד ודיין

קא מקשה ליה רב ספרא לר' אבא מראוהו שלשה וכו' ואמאי ליחצו דזוכתייהו ולקדשוהו, שאני הכא דהגדתם הגדה בפני יחיד המומחה, מה שאין כן בקדוש החדש שאי אפשר ביחיד מומחה אלא בשלשה ומומחין כדאיחא בריש פרק ראוהו ב"ד²⁷, דאין לך מומחה בישראל יותר ממשה ואמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן בזהך. וא"ת דלא אומיב רב ספרא אלא אדיינים המכירים חתימות ידי עדים אין זריכים להעיד בפניהם, ולומר דאף כאן בעדות החדש יעמדו במקומן למחר ויאמרו מקודש. לא היא, דהא אוקימנא דזוכמא בשראוהו בלילה ואין ראייתם של לילה ראייה לקדש עליה למחר דה"ל כקבלת עדות ואין מקבלין עדות בלילה. ועוד דזהדיא גרסינן בירושלמי²⁸, ואמאי ליחצו חד וליקום חד וליחצו חד וליקום חד דאלמא להעיד האחד בפני שנים מחבריו קא קשיא ליה²⁹. ועוד דאמרינן בריש פרק קמא דגיטין³⁰ בפני כמה נותנו לה ר' יוחנן ור' חנינא חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה, ואחי לאוקומי פלוגתייהו בשליש נעשה עד ועד נעשה דין, והא חמס דבפני כל שנים קאמר ואפילו אינם מומחים דאילו במומחין אפילו ביחיד לכולי עלמא, ואפילו הכי קאמר דעד המעיד בפני שנים ואומר בפני נכתב ובפני נחתם נעשה דין, דאלמא בשעת עדותו הוא עצמו נעשה דין, שהרי הוא זריך להעיד בפני בית דין. הילכך לא אפשר לאוקומה להא דהכא כשאותו יחיד מומחה דוקא. וגם אי אפשר להעמידה כשהושיבו מחזיריהם אלל היחיד³¹, דאם כן מה לאלו להנטרף עמהם, דהכא דינא ותקנתא קאמר, כלומר אם אין שם אלא שלשה הראויין לדין ואין שם עדים אלא השנים מהן כיצד הן עושין. וכן היא דגיטין נמי היא תיובתא. וכן היא דקדוש החדש [דקמני והן שלשה. סוף דבר אין קיום לדברים אלו כלל. מלבד שבירושלמי מפורש כן גבי היא דקדוש החדש, דקמני ליקום חד וליחצו חד]³² וליקום חד וליחצו חד, כלומר אלו השלשה שראוהו בלילה, ואע"פ שאי אפשר לומר כזו ה

27 ר"ה כה, ב. 28 שם פ"ג ה"א (טו, ב), ע"ש. 29 ע"י ר"ן כתובות (ח, ב) ובשור"ת רעק"א ח"ג סי' סו. 30 ה, ב. 31 ע"י רמב"ן ורא"ה כתובות שם שהעמידו בהכי. 32 נוסף עפ"י הכת"י. 33 ב"ב נו, א. 34 צ"ל פסולין. 35 צ"ע דהא דינא דעדות שאתה יכול להזימה לא תליא אם במציאות יש לחוש שתהא ההזמה או לא, אלא שיהא ראוי לכך. ועוד קשה בעצם טעם ההזמה מה שהקשה הר"ן ספ"ב דכתובות שהרי אפשר להזימם בב"ד אחר ועל פי עדים שיעידו שהעיד בבית דינו של פלוני. ואולי יש לפרש שכוונת רבינו לא משום דינא דעדות שאתה יכול להזימה דעלמא, כגון אמרו אין אנו יודעים בדו"ח וכגון עד טרפה, (וכדרך שפירשו תוס' כתובות כא סוף ע"ב, שהם לא יקבלו הזמה על קרוביהם), דבהנך הוא מצד שצריך שיהא ראוי להזמה. אבל בעדים הקרובים לדיינים שפיר חשיבא עדות הראויה להזמה בב"ד אחר וכמש"כ הר"ן, אלא יש כאן חסרון אחר, שכיון שאם תהא הזמה לא יוכל ב"ד זה לדונם כדון עדים וזממין, נמצא שאינם ראויין לדון דין זה. דהזמה חשיבא חלק מעיקר הדין, וכל שאינם ראויין לדון את הדין כולו אינם ראויים כלל. וכן מה שפסלו עדים הקרובים זה לזה, נראה שאינו פסול של עדות

שאי אתה יכול להזימה, דודאי אם היתה עדותן כשרה שייך בהו הזמה, דהעדים המזימים אינם קרובים. ולא אמרו רמב"ח והירושלמי, אלא שהואיל וכן, חשוב מתחילה כמי שמעיד גם לחייב את אחיו. ולא שייך בהא פלגין דעדות והזמה חדא מילתא היא. ומעתה מבוארת כוונת רבינו, שהואיל ואין פסולם אלא מצד שאינן ראויין לגמור דין זה או שחשוב מעיד גם על אחיו, א"כ במקום שאין לנו לחוש להזמה למעשה, חשיבי ראויין לדון דין זה כולו, דאין לחוש בדין זה להזמה. וכן אין חשוב מעיד על אחיו, כיון דאין כאן חשש הזמה. ואם כנים אנו בזה, יש לדחות ראיית הש"ך בסי' לג סקט"ז דבעינן בממון עדות שאתה יכול להזימה, מהרי"ף שהביא דברי הירושלמי. דלהאמור אינו משום דבעינן יכול להזימה, אלא דכל היכא דאפשר שתהא הזמה אינו חשוב בב"ד כשר לדון זה. וע"ע בנובי" מהדו"ק אהע"ז סי' עב בסתירת ההיתר הראשון. אך בחי' ר"ה ריש פ"ג כ' רבינו שיי"א הטעם שאין עד נעשה דין לפי דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ולא גרע ממה שאמרו בירושלמי בעדים הקרובים לדיינים, ומשמע שמפרש דברי הירושלמי מצד רבעינן יכול להזימה, וי"ל. 36 כא, א.

שזה פרוטה והיא אינה יכולה לסלקו בפחות מש"פ, וא"כ קשה למה לא יוכל לקדשה בהך פרוטה.

והנה לקמן אמרינן דהרי קראי כחיזי בעבד עברי ודרשינן תרוייכו תקולא דתערבה כספו מכסף מקנתו ונתמעט כספו כפי שניו, ונמלא דהא דחשבינן הגרעון לפוס כסף מקנתו הוא רק תקולא, אבל בפרוטה האחרונה דאם נחשוב כפי כסף מקנתו נמלא דהוי חומרא דהרי לפי כסף מקנתו לא יוכל לפדות עמנו לגמרי, אז כפי שניו הוא תקולא ואריך להשבו את הגרעון כסף כפי השומא של עכשיו, ונמלא לפ"ז דאף דלפי חשבון של כסף מקנתו ליכא עכשיו פרוטה מ"מ כיון דשור עכשיו פרוטה יהא בלמח דין פדיה משום דהפדיה עכשיו כפי שניו, ונמלא דאין נפ"מ כלל דרק אם יוכל לעשות עמו ש"פ מוקרי תמיד בר פדיה, ונראה דהוא הדן להיפך היכא דנתמעט כספו וכפי שניו ליכא עכשיו פרוטה מ"מ כיון דלפי חשבון של כסף מקנתו איכא פרוטה **נהא** דהן פדיה בין דעכשיו תקולא הוא לחשוב כפי

כסף מקנתו, ואמנם נראה דכל זכ לענין פדיון, אבל לענין יעוד כיון דבעינן שיקדש אותה במחילת העבדות וכיון דעכשיו אין שור פרוטה אין לה צומה להתקדש, ונמלא דאף שיש כאן כדי פדיה מ"מ אין מקודשת עד שיכא גם במעשה ידיה ש"פ.

והנראה דזכו פירוש הברייתא יעדה והפדה עד שיכא שבות ציוס כדי פדיה והנה מלשון זה היינו יכולים לומר דהוי סתם גז"כ דבעינן שצשעת יעוד תהא ראוייה לפדיון, וא"כ אפילו אין במעשה ידיה עכשיו ש"פ מ"מ כיון דלפי חשבון של כסף מקנתו היא ראוייה לפדיון היכא מועיל, וזהו זה בא לפרש ר"י דר"י מלאך אמר ר"י דר"י אם יש שבות ציוס כדי לעשות עמו ש"פ מקודשת יא"ל אינה מקודשת והיינו שהפירוש של כדי פדיה אינו משום דבעינן ראוי לפדיון אלא משום דמקדשה בפרוטה שנשאת לה לעבד, ולפי"ז תלוי אם המעשה ידיה של עכשיו שור פרוטה או לא, וזהו שהוסף ר"י דר"י בהברייתא.

סימן לה

בדין בדרבנן עד נעשה דיין

נעשה דיין כיול אחד שביא את הגט ואמר צפ"י וצפ"י הוא ושנים נותנין אותו לה ונמלא כאילו נעלהו מצ"ד וכן כל כיוצא בזה עכ"ל, ולי"ע דברי הפסול דאין עד נעשה דיין הוי פסול בדיונות ולמה כתב הרמב"ם דהרי דבר שצריך עדים מה"ט ודבר שצריך דיונים מה"ט לא הו"ל למינוקט אלא אם צריך דיונים מה"ט או לא אבל מאי נפ"מ בזה אם צריך עדות מה"ט או לא כיון דאין זה פסול בעדות אלא בדיונות, ומשמע מדברי הרמב"ם דאין עד נעשה דיין הוא פסול גם בעדות, ולי"ע בזה.

והנה הר"ן בכתובות כתב על הא דאמרין מעידין צפניו וחוחם איך מכני האי עדות שמעידים צפני השלישי הא בקבלת עדות צפני ג' ותימן משום דגם השניים צשעה שמעידים נעשים דיונים לקבל עדות עלמן, וכביא ראייה מסוגיא דידן דמכני גבי צפ"י עד נעשה דיין, והנה בזה דמקשה הגמ' גבי עדות החודש ואם איחא ליחצי בדוכתייכו וליקדשי פירש שם הר"ן דהקושיה הוא רק דליקום חד וליחצי חד אבל שיטרפו לקבל עדות עלמן לא הקשה בגמ' כלל ולי"ע כיון דהגמ' מדמה עדות החודש לקיום שטרות דדין אחד להם דהגמ' לא ידע עדיין דצקיום שטרות הקילו צו חכמים, ומשוי"ה קמקשה דגם בעדות החודש יהיה דיין דעד נעשה דיין, וא"כ צריך להיות דיין דכמו דצקיום שטרות נעשה עד ודיין כאחד גם לקבל עדות עלמן כמו כן בעדות החודש, ולמה פירש הר"ן דזה היה פשוט להבגמ אפילו לפ"מ דמדמה עדות החודש לקיום שטרות כ"ז הוא לעיקר דיין דעד נעשה

בגיטין דף ה' והא קו"ל דדרבנן דעד נעשה דיין והקשה כריעצ"א לשיטת הראשונים דס"ל דאף דצקיום שטרות קו"ל דעד נעשה דיין מ"מ הוא דוקא בעד המעיד שיעשה אח"כ דיין אבל שיכיה דיין ועד כאחת לא, והרי ככה גבי צפ"י דנעשה דיין על עדות עלמו דהרי צעינן שצ"ד של שלשה יקבלו עדותו והוא עלמו מכלל השלשה, ותימן דכחא שאני משום דאקילו צה רבנן, ותיירונו לי"ע דברי תקולא שהקילו חכמים גבי צפ"י אינו אלא בדין בעדות, אבל מה שנוגע לדיונות לא מלינו בזה שום תקולא, דהרי צעינן ג' דיונים כשרים כצשאר דוכתי, והפסול של עד נעשה דיין ה"ל הוי בדין דיין שעד א"י לעשות דיין, ואחרי תקולא מלינו בזה גבי צפ"י יותר מצשאר דוכתי, והנה לכאורה היה אפשר לומר בזה דסברת הכך ראשונים דאפילו אם עד נעשה דיין צקיום שטרות מ"מ א"א לו להיות דיין ועד כאחת הוא משום דהוא חסרון בהגדה, שאין זה קרויה הגדה כלל בכה"ג, ולפי"ז היה אפשר לדחוק ולומר דגבי עדות של צפ"י הקילו רבנן גם בעלם בהגדה, וכמו שמלינו שכתב הר"ן דעדות שכתב ג"כ מהני, אבל להחולקים על הר"ן דלי"מ עדות שכתב כנה לא מלינו שום תקולא בעלם בהגדה ולי"ע.

והנראה בזה לומר, דהנה הרמב"ם צפ"ה מה"י עדות ה"ע אחרי שכתב בהלכה קודמת דאין עד נעשה דיין כתב בזה"ל דצ"ל דבר שצריך עדים מן התורה ואריך דיונים לזון באתו דבר מן התורה אבל בשל דבריכם עד

דיין אצל שבשעת עדותו יהיה דיין ע"ז לא היה מדמה הגמ' כלל, וא"ל דזה היה פשוט גם לפי ההוי אמינא דזה הוי קולא בקיום שערות ולי"ע החילוק דממפ"ש אס הגמ' הוי ידע מעיקרא דיש קולא בקיום שערות לענין הדין דעד נעשה דיין אי"כ כל עיקר הדין הוי קולא ואיך מחלק הדין בזה ולי"ע.

והנראה בזה, דהנה עיקר הדין דאין עד נעשה דיין כחצו הראשונים דילפינן מקרא דועמדו שם שני האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינים, ונראה דאין הפירוט בדבריהם משום דהיכא דהעד נעשה דיין חסר הועמדו משום דבעינן שיחייב וועמדו העדים לפני הדיינים, אלא דהוי ילפותא מהך קרא דעדים אינם יכולים להיות דיינים והוא פסולת דיינים ואין זה משום דחסר הועמדו, ובזה מיושב גם שיטת הרשב"ם דגם עד הרואה אינו נעשה דיין ואף דלא חסר כלל בועמדו, וכן עד המעיד לכו"פ אי"ל להיות דיין אף בזהגדת אחרים ואף דלא חסר הועמדו, אלא דהך קרא דועמדו אינו אלא ילפותא דאין עד נעשה דיין, ומה זה מוקרי עד היינו צמח חל עליו הורה עד שאפילו גם אס לא יעיד מוקרי עד בזה פליגי הראשונים אס דוקא עד המעיד אי"ל שיופקע מעליו הורה עד או גם עד הרואה וממחויב להעיד כבר חל עליו הורה עד, אצל לכו"פ אס חל עליו הורה עד אינו יכול ליעשות דיין שזכו עיקר הילפותא מקרא דועמדו דעד אינו נעשה דיין.

והנה לכאורה כמו דכתיב בהך קרא דעד אינו נעשה דיין כמו כן מצינו למילף ממנו דדיין אי"ל ליעשות עד, דהא בהך קרא לא כתיב אלא דעדים לחוד ודיינים לחוד ועדים ודיינים יתחא כחתה. אלא משום דהך פסול דדיין אינו נעשה עד לא שייך כלל משום דהך בעד חל עליו הורה עדות גם לאחר עדותו ואי אפשר לו ליעשות לדיין גם לאחר אצל דיין אין שום חלות של דיין עליו וצמח שדן בדין זה פעם אחד אינו נעשה צו שום חלות של דיינות, ולא משכחת לה אלא בשעת מעשה בשעת הדין גופא שאז מוקרי דיין ובה בשעת אי"ל לו ליעשות עד, אצל מה שהוא עד מקודם או לאחר אינו כתיבה כלל לדיינות, ונראה לפ"ז דבשעת מעשה גופא ישנו גם הפסול של אין דיין נעשה עד, דכמו

ישנו פסול דיינות שער אינו נעשה דיין כמו כן ישנו פסול בעדות שדיין אינו נעשה עד אלא דפסול זה לא משכחת לה אלא בשעת מעשה היכא דהוא עד ודיין כאחד וכגון היכא שהוא דיין לקבל עדות עלמו, ונראה דהכו ציבור שיטת הראשונים דסברי דאף בקיום שערות שהקילו צו חכמים דעד נעשה דיין מ"מ אי אפשר לו ליעשות דיין ועד כאחד משום דשיטתם הוא שהקולא שהקילו צו חכמים דעד נעשה דיין בקיום שערות אינו אלא דיינות שגם עד נעשה צו דיין, אצל מה שנוגע לדין עדות לא הקילו צו חכמים כלל ומש"כ נשאר הדין דאין דיין נעשה עד, ומש"כ בשעת מעשה הדין אי אפשר לו ליעשות דיין ועד כאחד.

ושיטות החולקים הוא משום דס"ל דכמו דהקילו חכמים דיינות כמו כן הקילו בפסול עדות דגם דיין נעשה עד בקיום שערות, וכו' ציבור דברי הר"ן דזה היה פשוט להגמ' אף לפי ההוי אמינא דלא ידע הגמ' עדיין דהקילו חכמים בפסול דיינות גבי קיום שערות משום דלא מצינו צו שום קולא, כ"ז הוא לענין פסול דיינות אצל מה שנוגע לפסול עדות היה פשוט להגמ' אף לפי ההוי אמינא דהקילו חכמים בפסול עדות לענין קיום שערות, מבוט דברי מצינו קולות אחרות בבלכות עדות של קיום שערות וכמו לענין תחילתו בפסול דכשר דאלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקעקן, אצל לענין פסול דיינות דלא מצינו צו שום קולות היה ס"ד דהגמ' דהוא מלך הדין וכו' דממה הגמ' עדות החודש לקיום שערות, אצל לענין פסול עדות גם לפי ההוי אמינא ידע הגמ' דהקולא הוא מדרבנן ולא מדמה כלל עדות החודש לקיום שערות, ומחדש הגמ' הנה לבדות החודש דשאני קיום שערות דהקילו חכמים גם לענין הדין דיינות שצו, ובזה מצוהר היטב דברי הרמב"ם שכתב בד"א דדבר שצריך עדות מן התורה וצריך דיינות מן התורה, דברי ישנו בדין אין עד נעשה דיין שני פסולים פסול דיינות ופסול בדין עדות, וכתב הרמב"ם דבקיום שערות ליכא נהרתי פסולים שצו, דהקילו צו חכמים צין לענין פסול דיינות וצין לענין פסול עדות שצו, וגם עד ודיין כאחד יכול להיות, והרי שיטת הרמב"ם בפירוט לקמן כשיטה הר"ן דהשנים מלפניהם גם לענין קבלת עדות של עלמן, וכו' שהשמיטנו הרמב"ם בזה.

סימן לו

בענין שרטוט

שרטוט האומר כאן מדרי יתחק והדין שרטוט האומר גבי מחזה או גם צמ"ה שהוא מהלכה למשה מסיני לפוסלן אס נכתבו בלא שרטוט הם שני דיינים נפרדים, דשם הוא דין בחלות קדושת מחזה וס"ה שצריך לכתבה בכתובה

בגיטין דף ו' ואמר ר' יתחק שהים כותבין שלש אין כותבין צמתניתא תנא שלש כותבין ד' אין כותבין, והנה מצוהר דדין שרטוט הוא אפילו בכתובה פסוק שאין עליו שום דיינים שאסור לכתבו בלא שרטוט, ובפשטות הדין

הלכות הדרף

דרף כא

אם יש איסור לכתוב חתימת ידו על נייר חלק

מראי מקומות

- א. תוס' ד"ה ודוקא
ב. חי' הרמב"ן ד"ה הא דאמרי'
ג. שו"ע חו"מ סי' מו סעי' יג
ד. סמ"ע שם ס"ק לו
ה. גליוני הש"ס ד"ה אבל אמגלתא
ו. שו"ת שבות יעקב ח"א סי' קמט

תמצית הענין

בגמ' בסוגיין מבואר, שאם אין לב"ד עדים על חתימת ידו של עד השטר, יכול העד עצמו לכתוב חתימת ידו, כדי שיוכלו ב"ד לידע שזוהי חתימתו, אך יש לו לכתוב חתימת ידו דוקא על חרס, ולא על נייר חלק, משום שיש לחוש שמא איניש דלא מעלי ימצא הנייר עם חתם ידו, ויכתוב למעלה מהחתימה שעד זה חייב לו ממון, ועי"ז יוכל לגבות מנכסים בני חורין. לכך יש לכתוב חתימתו על חרס, שבזה ליכא חשש, משום שכתב יד על חרס פסול כיון דיכול להזדייף, [כן ביארו התוס'].
וכתבו התוס', שיכול לחתום גם על נייר אם יחתום בראש הנייר ולא בסופו, שבזה ליכא חשש, [שהרי אם נכתב חיוב ממון לאחר החתימה פסול]. אולם **הרמב"ן** חולק ע"ז, וכתב, דמסתמת הגמ' משמע שאין לכתוב על נייר כלל, וביאר הטעם, שאם יחתום בראש הנייר יש לחוש שמא יבא לחתום בסוף הנייר. ולהלכה, **הסמ"ע** דייק מלשון **השו"ע** דס"ל כשיטת התוס', דכתב השו"ע שיכתוב העד 'אפילו' על החרס, דמשמע מזה דגם על נייר יש אופן שהוא כשר, והיינו בראש הנייר.

ויש לעיין בעיקר דין זה, שלא יכתוב אדם חתימת ידו על נייר חלק [עכ"פ בסופו או באמצעיתו], אם יש איסור בדבר, או שזוהי רק עצה טובה מדברי חז"ל, כדי שלא יבא אדם לידי הפסד. והגר"י ענגל זצ"ל בספרו **גליוני הש"ס** כתב לדייק מדברי **השבות יעקב** דס"ל דיש איסור בדבר, אך הגר"י ענגל עצמו חולק עליו, וכתב שאינה אלא עצה טובה, ואין בזה איסור.

עוד נקודה חשובה יוצא מדברי השבות יעקב. דהנה השבות יעקב דן לגבי שטר שבו חתם ראובן שהוא חייב לשמעון מאה זהובים, וטען ראובן שהוא כתב חתימתו על שטר חלק, ושמעון מצאו וכתב עליו התחייבות זו, ויש קצת סמך לדבריו, שהחתימה היתה נראית יותר ישן משאר נוסח השטר. וכתב, שכיון שניכר שלא נכתב החיוב בזמן החתימה, הוי כאילו יש כאן חתימה גרידא בלא נוסח התחייבות, והביא, שנחלקו הפוסקים בדין חתימה גרידא, והש"ך הביא ראייה מסוגיין דאינו כלום, דמבואר בסוגיין שהטעם שלא לחתום על נייר חלק הוא דשמא יכתוב אדם נוסח התחייבות למעלה מחתימתו, ומשמע דבלא נוסח התחייבות אינו כלום. אך השבות יעקב דחה ראייה זו, עיי"ש. ומסיק השבו"י, דהנטען פטור, משום שיכול לומר קים לי כשיטת הפוסקים דשטר כזה פסול.

מסורת הש"ס

גמ' (ב' רש"ל מ"ז ב') ג"כ קט"ו: (א' ברכות ט. וט"ז) (ד' לקמן גא. מירובי מו: ספחים מ. כ"ב קמ"ז: (ט' יבמות קו. כ"ב קמ"ה: קמ"ה: סנהדרין ג' (ז) ג"י רש"ל אמר ליה רבא תר"ס (ז' גנינין פו.) (ט' ט"ס כ"ג)

הנהגות הב"ח (ב) גמ' ופ"ד ליה נבי דינא וחוז ליה ומחזיק ליה בי דינא ולא לריך לל"ז:

גליון הש"ס גמ' אבל אמנלתא לא. ש"ן כ"ב דף ק"ב ק"א מ"א מוס' ד"ה תמוס' ע"ד מחזיקי: שם כמה מעליא. כ"טן זה שנוטת דף מו ע"ב: שם לא תצויתיה. לקמן דף ט"א דף טו ע"ב חולין דף ק"ד ע"ב:

הנהגות גמ' מהו דתימא הלכה כרבי מחזיקי ואפילו מחזיקי. ג"כ לל"ז: הלכה כרבי מחזיקי ובהא אפילו מחזיקי וכו' לקמן בסוף סנהדרין וכו' כספחים מ. וכו' ה"ג תמוס' ר"ד ע"ד נדפס כעת כש"ס ח"ב נדפס ראש על גליון:

תוס' ד"ה דרוקא כדאמר בגט ששטו (קמ"ג. כ"ג): ד"ה הוציא. כי מברא רבב שטר בר. כ"ג ד"ג: ד"ה ע"ב. כן סורה. כ"ג ז"ל זה נכר: (ק"א ח"א)

תוס' ר"ד סקיינן חזינן אין צריכי ציחון אלא כל אחר נאמן לומר לו כתב ידו ופ"ד חלומה עמיהו כשתמצא לומר לרבי רב על מתי' הן מעידין ולפנין צריך שיעידן עתה אחר ולרבי חזינן על מנה שבשטר הן מעידין ור"ה הם שנים ופי' הוזהר שהם זקיקין לחמנו ואינו יול המלוא חמנו ואינו יול שכן שוכרין אותה ומעידין עליה כן אין זוכרין אותה שכ"כ שחנה הוזהר אלא שוכרין החיתום כשתמצא עליה. פ"ד רבי רובין וכו' סבר א"ש שוכרין החילוא ומעידים עליה אפי' על כתי' מעידין שאם לא יקיימו החיתום הנה ליה מלוה ע"ס ולא שרפא משטבירי א"י ע"י אידן לטיטון פרתיה הלכך זקיקים אנו לעדותן לומר שטרא מעליא לטיטון מן הלוחות ושלא לטעון פרתיה ורבנן סברי לא מביע א"א זוכרין המלוה ומעידים עליה אלא א"ש שאין זוכרין את שטרא כ"א כתיבין חיתום על מנה שבשטר מעידן שמתחלה כשתחמו העידן כל אחד על המנה גם עתה שבאים לקיים חיתום על דעתן אינה באה אלא על המנה 'א"ש' שבעינין אין זוכרין אותו שבינן שבאים לקיים החיתום שנעשית על המנה וכל שכל שדוהן על זה הוא: אריי אבא שמואל ל"ה כתבין חזינן רובין הלכה כרובין מ"ד הל' רבי מחזיקי וכתבא אפי' מחזיקי קמ"ל: אריי א"י שנים החתומים על השטר ואת מתי' צריכים שנים מן השוק להעיד עליו ואל יעידן הוא עם א' כי היכי דלא ליפוק נבי רבנא דבבבא

האשה שנתארמלה

פרק שני

כתובות

כ"א.

עין משפט ונר מצוה

מ"א ב' מ"י פ"ו מהל' עדות הלכה ג' סתם עשין קט טו"ש"פ ח"מ סתמן מו טע"ף י"א: מ"ד ג' ד' מ"י ט"ס הל' ה טו"ש"פ שם טע"ף י"א: מ"ד ה טו"ש"פ שם ט"י סט טע"ף ג': מ"ו מ"י פ"ה מהל' מלוה ולוה הלכה ג' ופ"ו הלכה ג' סתם עשין ל' טו"ש"פ שם סתמן ל' טע"ף א' וסתמן סט טע"ף א': מ"ד ז' מ"י פ"ד מהל' עדות הלכה ג' סתם עשין קט טו"ש"פ ח"מ סתמן ל' טע"ף י"א וסתמן מו טע"ף ד':

בני רש"י גובה מנכסיה בני זרירי. דל"ה גובה ממנועבדים אלא מלוה הכתוב בעטר שיש בו עדים דבין דלמיה חתי' שטר ועדים מפיקי ליה לקלא ולקוחות הוא דלמספדו אנפשיהו שלג תקרו דברי ויטונו בני מתי למוכר לגבות מוס': (רש"י כ"ב ט"א): כרבי מחזיקי... נמקום יתד... (ספחים מ. ד"ה וחי בעית ח"ה) מחזיקי... נמקום רכ"ס... (ספחים מ. ד"ה וחי בעית ח"ה) (ח"ה)

תוס' ר"ד

אמנא דחי סהרא פי' הוא שהעיר על חיתומו נאמן וא"צ לעיורין מן השוק אבל חזירו שמה צריכים שנים מן השוק להעיד על חיתומו כש"כ ואם יעידן הוא עם אחר נמצא שיצא שלשם חלקי חתומו שבשטר ע"ס פי' שנים והוזהר אמנה על פי שנים עדים זקיק דבר חצי דבר ע"ס והוציא רבי ע"ס והו' פי' בני סהר: ואי ליכא אלא חד סהר אביי בכות תוך פי' שנשא בהים חתומות ודי אחסא וש"י ליה ב"ד חו"י ליה ב"ד חו"י ור"ה ריינין וקייפא אלא חתומות שבשטר ומחזיקי ליה פי' הוה דשטרא כתיב רחסא ולא יעידן איהו לאסורדי אחתיות דיה ואילן איהו והאי וסנהדי אידך ודוקא אחסא אבל אמנלתא לא דלמא כשתב ליה איניש דלא מעלי וכתב עליה מה רבתי ותנו הוציא עליו כתי' שטרא חזיב לו גובה מנכסיה קלא שאינו עשוי בעדים וכן נמי יוכל לכתוב אריש מנלתא דבארמי' בפי' ג"ס האי סאן דמחזיקי חתומות דיה ב"ד לא לחי כסוף מנלתא אלא ברישא דלמא משכת ליה אתר וכתב אב"י דמסקי ב"י פי' יכתוב למעלה או לחתום לוייה מפלוני מנה עיין בפ"ק קדושין בהלכה ובשטר דף כ"ו: אריי א"ש ע"י דייין מעטופים פי' ראוהן שהתביע על שפתן שטר חתום ואשראה דדייני חתום שהחמו הדיינים שם שקיימו חתומה ועטן שטעון איני כבוד לא חתמת הדיינים ולא

על כתב ידן הם מעידים לדברי חכמים *על מנה שבשטר הם מעידים פשיטא מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על מנה שבשטר. ומאוס שמא על כתב ידן הן מעידין מלריך מתי לכל כתב וכתב ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה: ונפקא מינה. בין ספק ולדאי לשנים החתומים על השטר ומת אחד מהן דלמי לריך שנים מן השוק להעיד עליו ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חזירו ולצ"ק אחד עמו שיעיד על שתינו דלמלא על מנה שבשטר הן מעידין וכי אומר זה כתב יד נפיק פלגא דממונא אפומיה וזה שמעיד עמו על חתימתו לא מעלה ולא מוריד דלמי לריך לו וכי הדר מלטרף עם הוא מן השוק להעיד על חתימת המנה הדר נפיק ריבעא דממונא אפומיה אשתכח דכולא ממונא נכי ריבעא נפיק אפומיה ואנן ע"פ שנים עדים צעין מתי דבר על פיו של זה ומתי דבר על פיו של זה הלכך ניבעי מתי דכיון דספיקא היא נזיל הכא לחומרא והכא לחומרא היכא דשניהם קיימים אוליך לחומרא ואמרינן על כתב ידן הן מעידין ובעינן תרין על כל כתב וכתב והיכא דמית חד מנייהו צעין תרין מן השוק שיעיד האחד על כתב יד המה ואחד מהן יעיד על כתב יד המה והמי דלי היה פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין הוי סגי צדמ מן השוק שיעיד על שתי החתומות והמי יעיד ג"ס הוא על שניהם ולא נפיק כולא ממונא נכי ריבעא אפומא דחד דלמיה נמי לריך לאומו מן השוק שיעיד על חתימתו אבל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין ועל כתב ידו הוא נאמן ואין לריך לרידוף ועוד אנו צריכים לו שיעיד על חותם המנה נפיק תלתא ריבעי אפומיה אי ליכא תרין מן השוק שלג יהא זה לריך להעיד על המנה קמ"ל דפשיטא ליה וסגי צדמ מן השוק ושניהם יעידו על שתינו: בין לקלא. כי הכא דלמיה מעידין ולפנין צריך שיעידו על מנה שיש עליה על חתימתו: נבי ריבעא. חקר ריבעא: צריך שנים. לדברי חכמים: ואי ליכא שנים. שיכירו כתב המנה: אלא חד. וזה החי נמי מכירה מלי יעביד: לכתוב. זה ששאר תביים: החיתום דיה אחסא ונשרדיה כבי דינא. ויטעוה הדיינים ויקייפוה אלל חתומתו שבשטר: ומוחזיק. היא דשטרא לומר השטר והעיד על כתב ידו ואחד מן הדיינים מעיד על כתב ידו ואחד מן הדיינים מעידין על מנה שבשטר ככרנן והדיינין מעידין פנינו נתיקיים: רב יהודה אחיה דרמי צר יחוקאל הוא: איקלע

על כתב ידן הן מעידין. גראה דלריבי אפילו אומרים בפירוש דמעידין על מנה שבשטר חשיב כאלו מעידין על כתב ידן וכן לרבנן אפי' אומרי' כהדיא דעל כתב ידן הן מעידין מדלמרי' כמקום ולי ליכא מתי אלא חד היכי נעביד משמע דלא יועיל לרבנן אס יעידו כהדיא על כתב ידן: ודוקא אחסא. וה"ה ארישא דמנלתא כדלמרי נגט פשוט ג"כ דף ק"ב: (ט"ס) דליכא למיתש למידי והא דמתיא בפ"ק דקדושין (דף ט. וט"ס) כתב על הגייר או על התרס בתק מקודשת לי וכן גבי שדה (ט"ס טו.) כתב על הגייר או על התרס כ"ו הרי זה מכורה גראה דלמיה כר"ל דלמרי 'עדי מסירה כתיב דל"מ כיון דעדי חתימה כתיב לא מפקי על דבר שיכול לויף כדלמרי כתיב ב' דגיטין (דף ט"א: ט"ב) אין כותבין לא על הגייר כ"ו 'המכמים מכשירין ומפירש בגמרא 'מאן חכמים ר"א וטע"ג דלמרי התס לא הכשיר ר"א אלא צניטין אכל בשאר שטרות לא ה"פ אלא צניטין ודכוותיהו דייני שטרות שאין עומדין לר"ה כגון אמו שאליו עשוי אלא לקנות זו אשה וסדה כעין גיטין שעשין לפי שעה לגרסו זו אע"פ שיכול השטר של קנין להועיל לר"ה גם הגט יוכל להועיל כדלמרי כתיבתו (לקמן דף פ"ט:) ובפ"ק דכ"מ דף י"א. וט"ס) וכ"כ נקריעה צענא לאינכויי ציה אלא שעיקרן לא לכך נעשו ולא ממעט אלא שטרות שעיקרן לר"ה ועשויין לעמוד ימים רבים כדמיימי חתם קרא ונתתם ככלי חרש וכו':

הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסיה בני זרירי. פסק רב אלפס דווקא כשאומר לא היו דברים מעולם אבל נאמן הוא לומר פרתמי ולא מלי א"ל שטרך בידי מאי בעי אלא בעטר שיש בו עדים דנוצה זו מנכסיה משועבדים ואין נראה לדביתו יתקן כי מנין לו זה החילוק כי סגר דככל שטר אינו רגיל לפדוע עד שיחזיר לו שטריו: ע"ד ודיין מצטרפין. משמע דלפילו בשטר מקיים חייטין שמא זויף לחתימת הדיינין וכן משמע צירושלמי דגיטין ובפרק בן סורר והא מנכסין והדיינים מנכסיהם אמרו לו אין מעשה צית דין לריך קיום היינו דווקא כפרווצול משום דלאנן אדם לומר כפרווצול היה לי ואחד ואפי' למ"ד אינו נאמן מודה הוא דלא ציעי קיום: האלמנ

על כתב ידן הם מעידים לדברי חכמים *על מנה שבשטר הם מעידים פשיטא מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על מנה שבשטר הם מעידים או על מנה שבשטר הם מעידים ונפקא מינה *היכא דמית חד מנייהו לבועי שנים מן השוק להעיד עליו דאם בן קנפיק נבי ריבעא דממונא אפומא דחד סהרא והכא לחומרא והכא לחומרא קמ"ל דרבי מיפשט פשיטא ליה בין לקלא בין לחומרא דאמר רב יהודה אמר רב ישנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו ב"ו רבי לקלא ורבנן לחומרא ואי ליכא תרי אלא חד מאי אמר אביי *לכתוב חתימת ידיה אחסא וש"י ליה בבי דינא (ט"ב) ומוחזיק ליה בי דינא (וחזו ליה) ולא צריך איהו לאסורדי אחתימת דיה ואילן איהו והאי ומסהדי אידך ודוקא אחסא אב"ל 'אמנלתא לא דלמא משכת לה איניש דלא מעלי וכתב עליוהי מאי דבעי ותנו *הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסיה בני זרירי א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כדברי חכמים *פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא *הלכה כרבי מחזיקי ואפילו מחזיקי קא משמע לן: סימן נח נד חד: אמר ליה רב הונא בר חייא לרב יהודה ואמרי לה רב הונא בר יהודה לרב יהודה ואמרי לה רב חייא בר יהודה לרב יהודה ומי אמר שמואל הכי והא ההוא שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל והוה כתיב ביה מראתא רב ענן בר חייא ואסורדי אחתימות ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב חנן בר רבה ומראתא רב ענן בר רבה ואסורדי אחתימות ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב ענן בר חייא אשרנוהי וקימנוהי כדחזו א"ל ההוא שטרא דיתמי הוה וחש שמואל *ל"ב טועין וסבר שמואל דלמא איכא דסבורא ליה הלכה כרבי מחזיקי ולא מחזיקי ובהא אפילו מחזיקי סבר אעביד רווחא כי היכי דלא מפסדי יתמי אמר רב יהודה אמר שמואל ע"ד ודיין מצטרפין אמר רבי חמא *כמה מעליא הא שמעתא 'אמר רבא מאי מעליותא מאי דקא מסהדי סהרא לא קא מסהדי דיינא ומאי דקא מסהדי דיינא לא קא מסהדי סהרא אלא כי אתא רמי בר יחוקאל אמר *אלא תציתיהו להני ככלי דכילל יהודה אחי משמיה דשמואל איקלע

על כתב ידן הם מעידים לדברי חכמים *על מנה שבשטר הם מעידים פשיטא מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על מנה שבשטר הם מעידים או על מנה שבשטר הם מעידים ונפקא מינה *היכא דמית חד מנייהו לבועי שנים מן השוק להעיד עליו דאם בן קנפיק נבי ריבעא דממונא אפומא דחד סהרא והכא לחומרא והכא לחומרא קמ"ל דרבי מיפשט פשיטא ליה בין לקלא בין לחומרא דאמר רב ישנים החתומין על השטר ומת אחד מהן צריכין שנים מן השוק להעיד עליו ב"ו רבי לקלא ורבנן לחומרא ואי ליכא תרי אלא חד מאי אמר אביי *לכתוב חתימת ידיה אחסא וש"י ליה בבי דינא (ט"ב) ומוחזיק ליה בי דינא (וחזו ליה) ולא צריך איהו לאסורדי אחתימת דיה ואילן איהו והאי ומסהדי אידך ודוקא אחסא אב"ל 'אמנלתא לא דלמא משכת לה איניש דלא מעלי וכתב עליוהי מאי דבעי ותנו *הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסיה בני זרירי א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כדברי חכמים *פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא *הלכה כרבי מחזיקי ואפילו מחזיקי קא משמע לן: סימן נח נד חד: אמר ליה רב הונא בר חייא לרב יהודה ואמרי לה רב הונא בר יהודה לרב יהודה ואמרי לה רב חייא בר יהודה לרב יהודה ומי אמר שמואל הכי והא ההוא שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל והוה כתיב ביה מראתא רב ענן בר חייא ואסורדי אחתימות ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב חנן בר רבה ומראתא רב ענן בר רבה ואסורדי אחתימות ידיה ואדחד דעמיה ומנו רב ענן בר חייא אשרנוהי וקימנוהי כדחזו א"ל ההוא שטרא דיתמי הוה וחש שמואל *ל"ב טועין וסבר שמואל דלמא איכא דסבורא ליה הלכה כרבי מחזיקי ולא מחזיקי ובהא אפילו מחזיקי סבר אעביד רווחא כי היכי דלא מפסדי יתמי אמר רב יהודה אמר שמואל ע"ד ודיין מצטרפין אמר רבי חמא *כמה מעליא הא שמעתא 'אמר רבא מאי מעליותא מאי דקא מסהדי סהרא לא קא מסהדי דיינא ומאי דקא מסהדי דיינא לא קא מסהדי סהרא אלא כי אתא רמי בר יחוקאל אמר *אלא תציתיהו להני ככלי דכילל יהודה אחי משמיה דשמואל איקלע

חתימת הדיינים ושכא הוא זויף הכל ופי' ע"א עדי השטר והעיד על חיתומו ואחר מן הדיינים אבא ובעי על חיתומו מצטרפין וכן ע"א ורביהו לקייפא שטרא אתר. אמר רביהו כמה מעליא האי שפעא א"ל כאי מעליותא מאי דמסורדי סהרא לא מסורדי דינא ומאי דמסורדי דינא לא מסורדי סהרא. אלא כי אתא רמי בר יחוקאל אבא רב תצוהו להו להני ככלי דכילל יהודה אחי משמיה דשמואל

ל' ויטעו דעתם האל"ד כהנא מ"ח מהל' עדות הלכה ד' פ"ג. (ט) גראה דרביהו היה נזהר כולן ובהא אפילו מחזיקי וכו' הייכא כחלת כספחים מ.

הלכות הדרף

קמ"ד

חידושי הרמב"ן

קמ"ד

דאחרני, וכתב ידו של עד לא נתקיים בזו העדות של דיין⁵⁵, שאפילו העידו שנים מן השוק על הדיין, עדיין אין כאן עדות שלם לקיים חתימת אותו עד שני, הילכך אין כאן צירוף למנה שבשטר⁵⁶.

ומהכא שמענין, דאשרתא דדייני צריכה לקיומי, דאי לא חיישינן דדילמא מזויף הוא. ובתוספות הקשו, והא תניא במסכת שביעית פרק בתרא⁵⁷, אין מעשה בית דין צריך לקיים⁵⁸, אלמא כיון דחתימות ידיהו דדייני עבידא דמשתמודעי לה לא חיישינן לזיופא⁵⁹. והם מתבלבלים בזה, דהתם כך שנויה, ר' יהודה אומר פרוזבול המקושר הדיינים חותמים מבפנים והעדים מבחוץ אמרו לו אין מעשה בית דין צריך קיום, כלומר שאין צורך לשתי חתימות, אלא הדיינים חותמין כדרכן מבפנים או העדים מבחוץ, כדרך תקון שטרות המקושרות⁶⁰. ואני שמעתי, דפרוזבול אינו צריך לקיים כלל, וטעמא דמילתא, דפרוזבול כיון דתקינן ליה רבנן לא שביק היתירא ואכיל איסורא, כדאמרין⁶¹ פרוזבול היה לי ואבד נאמן, הילכך אי בעי לשקורא אמאי מזויף, נימא פרוזבול היה לי ואבד, הילכך משום מגו מהימן, מה שאין כן בשאר⁶² מעשה בית דין⁶³. ולשון אמרו לו, אינו מתיישב ללשון הזה⁶⁴,

דמי⁴⁴, ואפילו הכי מפליגינן בגמרא בנייהו. ואיכא למימר, קלא דטומאה נמי ידיעה משום טהרות⁴⁵, והוא יותר מחוור מפירוש רבנו חננאל.

[כא, ע"א] הא⁴⁶ דאמרין, אב"א [א] מגילתא⁴⁷, ואע"ג דארישא דמגילתא ליכא למיחש למידי⁴⁷, אגן אחספא מחתמינן ליה, דדילמא חתים אסיפא דמגילתא⁴⁸, ובחספא ליכא למיחש, שהרי כתב שיכול להזדייף הוא, ולענין ממונא לא גביא ביה ואפילו מבני חורין⁴⁹.

אמר ליה⁵⁰ רבא מאי מעליותא אמאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא. פרש"י⁵¹, דיינא מסהיד אקיומא דאשרתא וסהדא אמנה שבשטר כרבנן. ואיכא למידק עלה⁵², דאם כן אפילו שנים מעידים על חתימת ידי עד אחד, ואחד אומר זה כתב ידי, נימא אמאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהדי הנך. ולא מילתא היא, משום דהתם כיון⁵³ דאמרי זה כתב ידו של פלוני, ודאי זהו כתב ידו, ואותו הכתב הוא מעיד⁵⁴ על מנה שבשטר ומצטרף עם חברו, שהעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, וכיון דמקיימו שטרא ממילא נפיק ממונא אפומייהו, אבל דיינא אשטרא גופיה לא קא מסהיד דמעליא הוא, דאיהו לא ידע, ודילמא מזויף הוא, אלא מפומא

אותם מקשים דאינהו דקא מפרקי לה, ועיי"ש מה שהאריך להקשות על תירוץ זה. וכ"כ תירוץ זה בחי קרשקש ובשיטה להר"ן. ⁵⁷ תוספתא שביעית פ"ח ה"ט. בשטמ"ק: ובתוספות במסכת בתרא פרק שביעי הקשו. ⁵⁸ לפנינו שם: צריכין קיום. ועיין בסמוך בדברי רבינו שהביא לשון התוספתא. ⁵⁹ ועיין ברשב"א שכתב בשם י"מ דהתם איירי בב"ד המוחזק באותו מקום מפני שחתימתן ניכרת וכמש"כ רבינו כאן, ולא חציף אינש לזיופי חתימת הדיינין. ⁶⁰ וכ"כ הרשב"א בשם רבינו, וכ"כ הרא"ה, הריטב"א, וכ"כ בחי קרשקש בשם רבינו, וכ"כ המאירי שכך פירשו רביס. ⁶¹ בגיטין לו, ב. בשטמ"ק ובנדרפס: האומר פרוזבול וכו'. ולפנינו שם: נאמן אדם לומר פרוזבול היה בידי ואבד ממני. ⁶² בכ"ז: בשטר. ⁶³ וכ"כ הרשב"א בשם רבינו, הרא"ה בשם י"מ, ובחי קרשקש בשם איכא מאן דאמר וכ"כ הר"ן. וכעין זה כתבו בתוס' ד"ה עד, ובתוס' הרא"ש. ⁶⁴ בחי קרשקש: דהא ר' יהודה לא משמע דאיירי בהכי.

44. ובריטב"א: אולי היה שם דרך ושכחו מה שראו בעיניהם, ועיין ברא"ה ובחי קרשקש. ⁴⁵ וכ"כ הרא"ה: שאני קלא דטומאה דמשום טהרות זהירי ביה וקלא דלא פסיק הוא והיינו דקס"ד דכסהדותא דמי, וכ"כ בחי קרשקש. ⁴⁶ דיבור זה אינו בשטמ"ק. ⁴⁷ כדאיתא בב"ב קס, ב. ⁴⁸ וכ"כ הרא"ה, בחי קרשקש, בשיטה להר"ן, במאירי ובר"ן. והתוס' ד"ה ודוקא, כתבו דה"ה ארישא דמגילתא. ⁴⁹ כ"כ תוס' ד"ה ודוקא, דעל חרס ל"מ לראיה, וכ"כ הריטב"א עיי"ש שכ"כ בשם רבינו, חידושי קרשקש, מאירי ובר"ן. ⁵⁰ לפנינו: אמר רבא, ומהרש"ל תיקן: אמר ליה רבא, וכ"ה ברי"ף ת, א. וכ"ה ברשב"א, בריטב"א, בחי קרשקש, בשיטה להר"ן אלא דשם רבינא במקום רבא, וכ"ה בפסקי רי"ד. ⁵¹ ד"ה מאי דקא מסהיד סהדא. ⁵² וכן הרשב"א כתב שיש מקשים, וכן בחי קרשקש, וכה"ק בשיטה להר"ן. ועיין בריטב"א משה"ק בשם התוס'. ⁵³ בשטמ"ק: דאי. ⁵⁴ שם: המעיד. ⁵⁵ שם: הדיין. ⁵⁶ וכ"כ תירוץ זה הרשב"א בשם

שכתב או צב' עדים לענין קיום השטר, ר"ל כשנים חתומים על השטר ואין אחד מכיר חתימתו של חצירו, לריבין שהיו זוכרים ג"כ ענין השטר, דלא אמרינן שיהיה אמנה שבשטר הן מעידים, וכמ"ש הטור בסיומן זה [סעיף י"ג], גם התוספות כ"כ שם בסוף הדיבור הנ"ל: (י"ג) ו"מ"ש אב"ב ב' עדים החתומים על השטר כו' עד

על פי שכתב בהגהות מרדכי ריש כתובות [סי' רפ"ד] ח"ל, ואע"ג דמסיק התם והוא שזוכרה מעממו, הני מילי צעד אחד כו', וכן פירש ר"י פרק צ' דכתובות כו', עכ"ל. היינו דקצ"ל ליה כפירוש קמא של ר"י בחוספות פרק צ' דכתובות דף כ' ריש ע"ב ד"ה ורבי יוחנן שכתבו ח"ל, וא"מ והכא אפילו אין זוכרה כלל מה נכך

קצוה"ח סק"ב

ואם נתקיים השטר כו'. * ר"ל נתקיים כתיקונו, שנים מעידים על כל חתימה, משום הכי א"ל לזכרו ומהני השטר אעפ"י שלא נכתב כתיקונו וכדמסיק, וכן כתב מהר"י וי"ל בשם הגהות מיימוני [בכתובות השיבות לספר משפטים סי' ל"ט] ש"כ בשם מהר"ם [מרזשבורג, דפוס קריפנה סי' ר"ן], עיין שם במהרי"ו בסיומן ל"ד שחילק [מהר"ם] ג"כ בין עד אחד לשני עדים לענין זה ודוק היטב [קשי"כ], ועיין מה שכתב עוד מור"ם מזה דבר"מ ברש"י סימן ל"ט [סעיף ד'] וגם בשו"ע שם סעיף ג' בהג"ה: סעיף י"א (י"ג) ד"ה ל"פ שג' רביעי במדון כו'. והטורא אמרה [בדברים י"ז ד'] על פי שנים עדים, חצי ממון על פי כל אחד מהן: סעיף י"ג (י"ד) ד"ה וזמת אחד מהן. והוא הדין אם ה"ה הוא חי ואינו נמדינה שיעיד על חתימתו, ועיין פרישה [סעיף ט"ז]:

צב' עדים ** לענין קיום השטר ** אצל צ' עדים החתומים על השטר אף על פי שאין זוכרין העדות כלל (י"ג) ואין השטר כתוב כתיקונו מכל מקום העדאה עדים איכא (י"ז) ואם נתקיים השטר אזלינן בתריה לכל מה שכתב בו אף על גב שאין לו דין שטר גמור מכל מקום לענין זה מקרי שטר דלא יהא מפי כתבם וכמו שנתבאר לעיל סימן כ"ח סעיף י"ב (י"ד) ויש חולקים כמו שנתבאר לעיל ריש סימן ל"ט סעיף י"ג.

צב' עדים ** לענין קיום השטר ** אצל צ' עדים החתומים על השטר אף על פי שאין זוכרין העדות כלל (י"ג) ואין השטר כתוב כתיקונו מכל מקום העדאה עדים איכא (י"ז) ואם נתקיים השטר אזלינן בתריה לכל מה שכתב בו אף על גב שאין לו דין שטר גמור מכל מקום לענין זה מקרי שטר דלא יהא מפי כתבם וכמו שנתבאר לעיל סימן כ"ח סעיף י"ב (י"ד) ויש חולקים כמו שנתבאר לעיל ריש סימן ל"ט סעיף י"ג. יא אמר אחד מהעדים זה כתב ידי והעיד הוא ואחר על כתב יד השני לא נתקיים (י"ז) לפי ששלשת רביעי הממון יוצאים על ידי עד אחד. יב לכן אם העיד אחיו או אביו של הראשון עם אחר על כתב ידו של השני לא נתקיים שהרי שלשת רביעי הממון יוצאים על ידי קרובים. יג (י"ז) שנים שחתומים על השטר (י"ז) ומת אחד מהם צריך שנים מן השוק להעיד על חתימתו ואין העד החי יכול להצטרף עם אחר להעיד על חתימת המת שאם כן יצאו שלשה רביעי הממון על ידו ואם לא נמצא אלא עד אחד עם זה העד החי כותב ציונים ומקורות (כ) מהרי"ו סימן ל"ד. ** ר"מ שם סימן ל"ט סעיף ד'. (ד) עיין ד"מ שם. (ה) רש"י ח"א סימן אלף ריש. ד"מ שם סימן ל"ט סעיף ד'. ועיין ש"ך סי"ק ל"ד. (ו) לפון רש"י סי' מהלכות עדות דף ה'. (ז) במהדורת הרמ"א שלי"ח ועוד נדפס בטעות: סעיף ב', ובמהדורת הסמ"ע וקונן. (ח) במהדורת שכי"ו: אחר, ותוקן במהדורות שכי"ו שלי"ח.

אלא כשעשו מדעת שניהם מדעת הלוה שהוא חייב אז חשוב שטר, אצל הכא שכותב עדותו שלא מדעת הלוה לא חשיב שטרא, עכ"ל. * [ועוד] דהא הרא"ש פרק גט פשוט [ב"ב פ"ו סי' ז'] הביא הירושלמי הנ"ל וכתב, שהרבינו יונה כתב שטעם הירושלמי דלא חשיב כלום עד אחד בכתב, וש"ס דלין פליג על הירושלמי בסברא זו. ושמעין מניה דעד אחד בכתב מוקיף הוא לצדוה. וכ"כ בהג"ה [הלכות עדות דף ק"ד ע"ג], שטרא דחתימי עלייהו צ' סהדי ואשתמחא חד מנייהו קרוב או פסול, משביעין ליה אפומא דהאי כשר כו'. והכי ק"ל כמו שנתבאר לקמן סימן נ"א בטור [סעיף ה'] ובדברי המחבר שם סעיף צ' וי'. ואם כן עד אחד הוא כמו צ' עדים, וכמו שצב' עדים אם נכתב במזאת הלוה א"ל שזכרו עדותן להחוספות והרא"ש וטור, ה"ה צב' עד אחד לענין שבוה או צב' אגרות לענין צירוף, כן נ"ל ברור ועיקר. והר"ב שכתב בפשיטות דצב' עד אחד בעינן שזכור עדות, דבריו צ"ל ע"כ: ד"ה ויש חולקים כו'. עיין מה שכתבתי לעיל סימן ל"ט ס"ק (ח) [ט'] דלין כהן מחלוקת, וגם הרשב"א [המובא בציונים אות כ"ה] מודה דהיכא דלין השטר כתוב כתיקונו כשר לגמרי, אלא דהיכא דנכתב שלא מדעת הלוה פסול לגמרי דלא ניתן לכחוד ולא חשיב הגדת עדים כלל וזריכס לבוא ולהגיד צפה, וגם מהר"י וי"ל [המובא בציונים אות כ"ג] ס"ל כן, וכן עיקר. ודברי הר"ב אינם מחוורים ודוק היטב. [ובעיר שושן [סעיף י'] השמט על הג"ה של הר"ב מראשה ועד סופה, רק לעיל סימן ל"ט סעיף ו' כתב דברי הר"ב דשם בסעיף ג', והן הן דברי הר"ב כאן בסוף הג"ה]: סעיף י"ג (י"ד) וזמת אחד מהן כו'. והוא הדין אם הוא חי ואינו לפנינו, וכ"כ הסמ"ע ס"ק (ל"ד) [ל"ה], וכן מוכח להדיא בכתובות הר"ב סימן ק"י שהבאמי לקמן סוף סימן זה, ודלא כהניח חדש [סעיף ט"ז], ע"ש:

באר הגולה
** פירוש, שאם אינם זוכרים העדות כלל, צריך שיעיד עד אחד עמהם כמ"ש. * * * * * וביארו שם, ה"ה והוא שכתב מדעת שניהם. סעיף י"א כ. רמב"ם שם בפרק ז' [מעדות דין ד'] וכ"כ הטור [סעיף ט"ז] ממסקנת הגמרא אליבא דרבנן שם [בכתובות] ריש דף כ"א. סעיף י"ב ל. שם [ברמב"ם ובטור] מעבדא לקמיה דרב אשי, צ"ב דף כ"ז ע"א. סעיף י"ג א. שם [ברמב"ם פ"ז מעדות דין ה'] מממרא דרב יהודה אמר רב שם בכתובות [כ"א ע"א]. ג. מיימרא דלביי שם.

באר היטב
עיין שם שכתבתי דלין כהן מחלוקת, וגם הרשב"א מודה דהיכא דלין השטר כתוב כתיקונו כשר לגמרי, אלא דאם נכתב שלא מדעת הלוה פסול לגמרי דלא ניתן לכחוד ולא חשיב הגדת עדים כלל וזריכס לבוא ולהגיד צפה, וגם מהר"י וי"ל ס"ל כן, וכן עיקר. ודברי הרב אינם מחוורים ודוק היטב, עכ"ל: סעיף י"א ל. לפי. והטורא אמרה על פי שנים עדים, חצי ממון על פי כל אחד מהן. סמ"ע [סקל"ד]: סעיף י"ב לא. ומת. ה"ה אם הוא חי ואינו נמדינה שיעיד על חתימתו. [סקל"ד]:

חומ"ס סק"ו

קצוה"ח סק"א
ששה"א סק"א

הלכות הדף

קח

שפתי בהן

חשן משפט מו הלכות הלוואה

מאירת עינים

ה' בפני עדים. ועיין פרישה [סעיף ט"ז] שם כתבתי טעם הטור ללא כתב הכי, עכ"ל סמ"ע [סקל"ו]. והב"ח [שם] כתב דהטור קילר במוכן. ולי נראה דמה שכתב הטור יתמוך חתימת ידו על החרס וישליכנו בפני ז"ד כו'. ר"ל דהכל יהיה בפני ז"ד שיכתוב וישליכנו בפני ז"ד, והיינו שכתב בפני ז"ד, ולא כתב וישליכנו בז"ד*. וגם הרמב"ם [המובא בציונים אות כ"ו] נראה דמורה דלס כותב חתימת ידו בפני ז"ד לא זריך עדים דהיא היא. או אפשר דס"ל להרמב"ם דדוקא חוץ לז"ד בפני עדים יתמוך, דאי יעשה כן בז"ד נמלא דהו"ל כמעיד בז"ד, כיון שחומס בז"ד כדי להכיר מתוך כך כתב ידו, הו"ל כמעיד ממש על חתימתו, ול"ע: ה' ע"ד החרס. דלמגילתא יש לחוש שימלאנו אחר, אבל אחספא ליכא למיחש למדי, דכתב שיכול להזדיף הוא ולא גבי אפילו מבני חורין, עכ"ל הר"ן [כתובות ח' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה גובה]. וכ"כ הריטב"א

בבתי נוסף: וק"ל עלה כ"י וכו' וק"ל דפרש דברי הגמ'

התימת ידו [ה"ה ט"ז] בפני עדים [ה"ה ט"ז] ע"פ אפילו [ה"ה ט"ז] על החרס ומשליכו בבית דין עד שיוחזק כתב ידו בבית דין [ה"ה ט"ז] וכל שכן אם היו עדים לקיים חתימת החי) כדי שלא יצטרך להעיד על חתימתו ואחר כך יעיד הוא ואחר על חתימת המת. **יד פ"א** אין מכירים לא חתימת העדים ולא חתימת דיני הקיום ואחד מעידי השטר מעיד על כתב ידו ושני עדים מעידי על חתימת אחד מהדיינים [ה"ה ט"ז] או הדיין בעצמו ואחר עמו

ציונים ומקורות (ט) עמקין וסוף פרק חלק הנחם ל' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה אמר המחבר. ד"מ ט"ו.

ה' בפני עדים. כן כתב הרמב"ם [המובא בציונים אות כ"ו], ועיין פרישה [סעיף ט"ז] שם כתבתי טעם הטור ללא כתב הכי: ה' [ה"ה ט"ז] אפילו ע"ד החרס. פירושו, אע"פ שאין כותבין שטר על חרס כמ"ש הטור והמחבר גריד סימן מ"ג, משום דהוא דבר שיכול להזדיף מה שכתב עליו, מ"מ לקיים ממנו חתימה זו מיד כותבין אחרים, ומ"ש אפילו "אחרים", דמשמע כ"כ מכל שכן אמגילתא, אע"ג דגמרא [כתובות כ"א ע"א] אמרו, דלמגילתא לא יתמוס דלמא ימלאנו איש דלא מעלי ויכתוב עליו שטר חוב. היינו דלא יתמוס אמגילה בלמעשה, אבל יכול לתמוס נפשו ארישא דמגילתא דלא לא מצי לכתוב לפניו שטר עליו, ואם יבוא לכתוב אחר חתימתו לא מהני כיון שהוא כתב אחר, וכמ"ש הטור והמחבר לקמן ריש סימן ס"ט [טור סעיף ד' ומחבר סעיף א']

ע"פ שם: [ה"ה ט"ז] וב"ש אם היו עדים ביד. דכסה"ג אין זריך לתמוס המי על

החרס, כיון דכבר העידו עליו אחרים: סעיף י"ד [ה"ה ט"ז] או הדיין בעצמו ואחר עמו. ע"פ מה שכתבתי בסמוך [סקל"ו]:

ומוכח עוד בתוספות [שם ד"ה ודוקא]. ומוכח עוד בתוספות [שם ד"ה ודוקא] והתוספות [שם ד"ה ודוקא]. ומוכח עוד בתוספות [שם ד"ה ודוקא]. ומוכח עוד בתוספות [שם ד"ה ודוקא].

סימן מ"ג ס"ק ז'. אך מדברי הרמב"ם [פ"א מגירושין ה"טו] והמחבר [אבן העזר סימן קל"ג סעיף א'] והרא"ש [גיטין פ"ט ס"ו ז'] וטור [אבן העזר שם] ושאר פוסקים לא משמע כן, דהא פסקו כר' אליעזר ואפ"ה כתבו כאן [הרמב"ם פ"ו מעדות ה"ה, הרא"ש כתובות פ"ב ס"ו ז', וטור סעיף ט"ו], דיתמוס על החרס. ואין לומר דס"ל דשטר מתנה נמי פסול על החרס, דהא לקמן ריש סימן קל"א כתבו דכשר. ונראה דסבירא להו הטעם כאן דיתמוס על החרס כמו שכתב הריטב"א [שם] בשם ה"ר יחיאל ח"ל, דהא דאמרין הכא אחספא, טעמא דמילתא דכיון דשדו ליה זי דינא לזרע, לא רמי אינש אדעתיה לומר דאית זיה שום כתב ולא שקליה, אבל במגילה איכא למיחש דמי חזי ליה בזרעא שקיל ליה ומזי ליה וכתב עליה מאי דבעי, עכ"ל. עוד ג"ל לומר, דאחספא כיון דמילתא דלא שכיחא הוא לעשות שטר ולתמוס אחספא, יזכור הוא האמת שחמס לפני ז"ד אחספא ויתברר הדבר, וגם היא נאמן במיגו דפרעתי, או במיגו דתנאי היה בו וחיפו, ואף אם יהא כתוב בו נאמנות, היא נאמן במיגו דיכול לומר הנאמנות נכתב בזיוף, כיון שהחרס הוא דבר שיכול להזדיף, משא"כ במגילתא דיש לחוש שמה יכתוב ותו לא יהא לו מיגו אף אם יזכור, וגם שמה יכתב ענין חתימתו וכמו שכתב הבעל התרומות שער י"ג [ח"ד] מצינו ב"י לקמן סימן ס"ט סעיף ט', כן ג"ל ברור*: [ה"ה ט"ז] וב"ש שכן אם היו עדים ביד. אבל אם העיד הראשונה המי עצמו, היה אידך יתר שהוא כגטול, זו סברת הריטב"א ו"ל [ב"ב ג"ז ע"א ד"ה החתם]. עכ"ל ג"י שם [המובא בציונים אות כ"ו]. וכ"כ ר"ש כשהעיד ראשונה המי על עצמו, דלא מהני דלכתוב חתימת ידו אחספא*: סעיף י"ד [ה"ה ט"ז] או הדיין בעצמו ואחר עמו ביד. כתב ב"י [סעיף י"ז], ללמדנו דבעדות חתימת הדיין זריך שני עדים, ואפילו הוא עצמו מעיד על חתימת ידו, זריך שיצטרף אחר, דלעולם הדיין על כתב ידו הוא מעיד כל שאין דיין אחר מעיד על חתימת ידו. וכן הס דברי הרא"ש [כתובות פ"ב ס"ו י"ח] שכתב כו', עכ"ל. נראה שמתקן ה"ה דאף על פי שכתבו הרא"ש [שם] וטור [סעיף י"ט] בשם הרב רבינו יונה דאם שני דייני הקיום כל אחד מעיד על כתב ידו השטר מקיים ודלקמן סעיף ט"ו, שאני החס ששני הדיינים מעידין כן, משא"כ הכא בדיון אחד. אבל לא מתקשר לחלק זכך. אלא נראה דמה שכתב הטור כאן, או הדיין בעצמו ואחר עמו, לרבותא כתב כן, דאפ"ה לא מנטרפי כיון דמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי, וכ"כ הסמ"ע ס"ק (מ"א) [ב"ב] והגיה חדש [סעיף י"ט]. ובדברי הרא"ש אי אפשר לפרש כן, שהרי כתב כן בדברי רב יודא אמר שמואל דמנטרפיס. אך נראה דמה שכתב הרא"ש וה"ר יונה כתב כו', הוא פלוגתא, ומסקנתו דדברי ה"ר יונה. ולפ"ז אם עד אחד מן השוק מעיד על חתימת עדי השטר, ודיין אחד לזכ מעיד על חתימתו, מנטרפיס. דדיין לא אמרינן על כתב ידו הוא מעיד, רק על קיום השטר. וכן נראה להדיא מדברי הסמ"ע והב"ח, וכן נראה מהדיין הר"ן [שם ח' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה עד הדיין]. והמחבר לקמן סעיף ט"ו שכתב בסתם, אם עד אחד כו' ודיין מעיד על חתימתו, מנטרפיס, ולא כתב ודיין אחד ואחר עמו מעיד על חתימתו כו', כמו שכתב אחר"כ ששנים מן השוק מעידין על הדיין כו'. ונראה שחזר בו ממה שכתב בז"י, וס"ל דכשהדיין עצמו מעיד על חתימתו, לעולם אין זריך אחר עמו, דלעולם על קיום השטר הוא מעיד, והו"ל כאומר בפני נתקיים השטר, וכן עיקר:

תומים סק"ו

קצוה"ח סק"ב
חשה"א סק"ב

ביאור הגר"א

סעיף י"ג לו. (ליקוט) בפני עדים. וכל שכן בפני ז"ד, אלא לישנא דגמרא [כתובות כ"א ע"א] דקאמר ליכתוב כו', ושדי ליה בז"ד משמע [דכתב נפתי] עדים (ע"כ): לו. (ליקוט) על החרס. התוספות [כתובות כ"א ע"א ד"ה ודוקא] כתבו, שהוא דוקא אליבא דר"מ [גיטין כ"א ע"ב]. אבל הרמב"ם ושאר פוסקים ושו"ע ס"ל שהוא אף אליבא דר"א. ועיין ריטב"א [כתובות כ"א ע"א ד"ה ודוקא] והביאו ש"ך [סקל"ו] (ע"כ): סעיף י"ד לה. (ליקוט) ואחר עמו. לאו דוקא וכמו שכתב בסעיף ט"ו אם כו'. ולא כמ"ש בז"י כאן [סעיף י"ז] ובבאר הגולה [אות ז'] (ע"כ):

באר הגולה

ס. כתב הכסף משנה [פ"ו מעדות דין ח"ה] פירש רבינו בפני עדים והדין עמו, דאל"כ היאך יכירו שזאת חתימת ידו שיקיימו השטר ממנה. ע. וכתב הסמ"ע [סקל"ו] ומשמע מכל שכן אמגילתא, דהיינו ארישא דמגילתא, דליכא למיחש שמה אינש דלא מעלי יכתוב עליו שטר חוב, שכל מה שהוא כותב אחר חתימתו לא מהני, כיון שהוא כתב אחר [כתימא דלזניי ז"ב דף קס"ו ע"א]. סעיף י"ד פ. לשון הטור סעיף י"ז, וכדאמר רבא שם בכתובות [כ"א ע"א] וכדמסיק שם ריש ע"ג וכבר פרכה רבא. ל. כפירוש הטור [סעיף י"ז] וכן הס דברי הרא"ש [כתובות פ"ב ס"ו י"ח], אפילו לרבנן, דלעולם הדיין על כתב ידו הוא מעיד ולא על מנה ששטר.

פתחי תשובה

סעיף י"ג ה. וב"ש אם היו עדים. עיין בנחלת צבי מה שכתבתי בזה: הו"ל כמעיד ממש על חתימתו ול"ע, עכ"ל: לו. ההי. אבל אם כבר העיד בעצמו על חתימתו בראשונה, הי אידך יתר שהוא כגטול דמי, זו סברת הריטב"א ו"ל, וא"כ ר"ש דלא מהני אחר"כ לכתוב חתימת ידו אחספא. ש"ך [סקל"ו]:

באר היטב

לב. עדים. כתב הש"ך [סקל"ו], אפשר דס"ל להרמב"ם דדוקא חוץ לז"ד בפני עדים יתמוס, דאם יעשה כן בז"ד הו"ל כמעיד בז"ד, כיון שחומס כדי להכיר מתוך כך כתב ידו הו"ל כמעיד ממש על חתימתו ול"ע, עכ"ל: לו. ההי. אבל אם כבר העיד בעצמו על חתימתו בראשונה, הי אידך יתר שהוא כגטול דמי, זו סברת הריטב"א ו"ל, וא"כ ר"ש דלא מהני אחר"כ לכתוב חתימת ידו אחספא. ש"ך [סקל"ו]:

עשה ולכאורה יש קצת סתירה לזה מהא דמסקי' כאן הלכתא כר' הונא ברי' דר' יוסעב ודו"ק וע"ע מרדכי קדושין פ"ק רמח"פ עש"ה ודו"ק וע"ע גיטין ע"ו א' ואין אחד כו' דמקשה ג"כ דתנאי מילתא אחריתי הוא ולבן כיון שב' העדים מודים שהי' גט ה"ל על כל הנאי רק ע"א ומשא"כ אי לאו מילתא אחריתי הוא הרי יש ב' עדים שאין כאן גט ודו"ק היטיב וע"ע שו"ת תשכ"ח ח"ג סי' קל"ט דיש שם בדבריו הימה רבמי דכ' בנידון שטר חתום בכ' עדים על אשה שנתנה מתנה שכ"מ וסעיד אחד מן העדים בצ"ד שהאשה לא הית' באוהה שעה בדעתה וכ' שם דשטר זה בטל הוא כיון שאחד מהעדים העיד שלא הית' בדעתה דהא קיי"ל כר' הונא ברי' דר' יוסעב דאמר ע"א אומר תנאי וע"א אומר אין הנאי דלמיעקר סהודותיהו קאתו ובטל השטר כדאיתא בפ"ב דכתובות עכ"ל ודבריו נכ"ג דמה זה ענין לפלגתא דר' פפא ור"ה ברי' דר"י בהנאי הרי בעדות שלא הית' בדעתה וודאי דעוקר השטר לגמרי אלא שבאמת ל' לייסוף דאין השטר בטל דכיון דמהגת מי שאינו שפוי בדעתו לא יתכן לכחוב א"כ ה"ל כאמנה הו' דבריו דאין נאמנין מהאי טעמא ועוד יוסר גרוע מאמנה דכאן ה"ל השטר ערוה שקר לגמרי אם לא הית' שפוי בדעתה ואין אדם משים עצמו רשע ודומה לאנוסים היינו ממתת ממון וע"ג:

כ' א' דאילו הו' לקמן דלמא הו' מודו כו', ג"כ ע' כזה שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתל"א ושם הדברים ל"ע:

שם אין מוימין כו', ג"כ דהכחשה לא הו' חוב העדים אלא חוב הכע"ד והרי הוא בפנינו אבל אין מוימין את העדים אלא בפניהם דהתם היא חובתם ועליהם בליים להעיד ואין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ומדמסיק הוהה שלא בפניהם כתי' דהתם לא הו' משמע דאפי' בדיעבד אם קיבלו ב"ד עדות שלא בפני בע"ד לא מהני לחייב את שהעידו עליו, שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' קס"ו ושו"ת הרא"ש כלל מ"א אות ו' וכלל מ"ו אות א':

שם מדכר חד לתבריי, ג"כ ע' שו"ת ח"ג סי' קל"ה:

שם טעמו לא, ג"כ ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמ"ו ומש"ע דבאשמו ובניו ג"כ לא מהני הזכרה זו דאשמו כגופו וגם בניו בכלל דוגמא דאמרי' כל המפקיד על דעת אשמו ובניו הוא מפקיד כו' עש"ה יל"ע בזה בבכורות ל"ה ב' דמחלקי' שם בכ"ה"ג בין אשמו לבניו וכתו עש"ה:

שם ב' תקן הם התלילות כו', ג"כ ע' אריכות בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תפ"ט:

שם ואזו היא ישינה כו' ג"כ ע' ג"כ ב' ג' הא בעיר ישינה הא בעיר חדשה ולא מפרש שם איהו ישינה ואיהו חדשה:

שם טילה מלאו, ג"כ ל' משנה עדיות פ"ה מ"ז שמא טילה מלאה ב':

שם דזימנין דמתרמי ביה"ש ומקרו קצרו בתל, ג"כ מטין זה ב"ב ק"ב ב' זימנין דמיתרמא ל' ביה"ש ומיקרי ומנחי ל' וע"ע דוגמא שם פ"ט ב' זימנין דמיקרי ביה"ש ומיקרי וסקיל ונ"מ כ' ב' דילמא מתרמי ונחי ביה"ש וקא פרע ל' ולקמן ס"ה א' זימנין דמיתרמי ביה"ש כ':

שם ומוכי שחין זרושומיהם, ג"כ ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ק"א:

שם ש"ת כו' האי סהדומא עד שיתין שנין מידכר כו', ג"כ ע' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רי"א:

שם כשהימני' לומר לדברי רבי כו' לדברי חכמים כו' פשיטא כו', ג"כ דוגמא עירובין ל' ב' וע"ג:

ב-א א' דא"כ קפיקי כתי ריבשי דממונא, ג"כ גיטין ע"ו ב',

ב"ב ג"ו א' ותוס' גיטין י"ד ב' ד"ה אי ומ"ש ברש"י כאן ד"ה ונ"מ ואין על פי שנים עדים בעי' חני דבר על פי זה וחני דבר על פי זה פי' ולא שיהיו ג' רביעים על פי זה ורבע אחד על פי זה ע' מה שהארכתי בזה בגליון שבת ק"מ א' אי כל כה"ג מנריך שיווי החלקים ויש ראי' מבאן דמנריך שיווי וע"ע בזה בירושלמי יומא פ"א ה"ב פ"ש כל הדיבור וע"ע סנהדרין קי"א ב' עדים תשעה מילה שני השבטים האלה מאי לאו ד' ופלגא מהאי וד' ופלגא מהאי כו' עש"ה וע' גדה ס"ד ב' מעשה ונתן לה רבי ארבע לילת מתוך י"ב חודש פ"ש דסבר כה"א דהכונה לחלקים שוין כל הלמא ירמי מרא עונה ולבסוף מסיק מי סברת כו' עש"ה וע' שו"ת עבודת הגרשוני סי' ג' מש"ש ושם יאמר האומר הלא כמה שמעון מוכשם מבח השטר שכתוב בו ח"כ גם האנופים כמה ראונין וכמה שמעון עשו ק"ם כו' להלוות סך ה"ג כו' הרי משמעות לשון השטר שכל אחד מהם ילוה הנאי כו' גם זה הבל יפלה פיהו וכבר ראו הדיינים כו' שאין מוכרח מן לשון השטר כלום כי השטר נכתב בין שני הכתות דהיינו בין כמה ראונין ושמעון דהא' ובין כמה ל' ויהודה דהב' אבל אפשר שבין כמה ראונין וכמה שמעון ה' הנאי שכמה שמעון יטייל לבים חלק אחד וכמה ראונין ג' חלקים כו' עכ"ל בקצרה עש"ה:

שם אבל אמגלחא לא כו', ג"כ ל' דעלה טובה קמ"ל שלא להפסיד משתויו אבל אין בזה איסור וע' שו"ת שבות יעקב סי' קמ"ט מש"ש ועוד דוודאי אם ה' מותר לחתום כו' משמעות דבריו דהוא איסור ואינו ל':

שם ותש שמואל לב"ד טועין, ג"כ ע' גליון הרי"פ וע"ע ר"ן שבת ריש פ' שואל ד"ה איתמר הלאות י"ע כו' דכ' א"ג משום משא דב"ד טועין:

שם ב' עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם, ג"כ ע' שו"ת הרדב"ז ח"א סי' קנ"ח ומידוע גדול שכל דבריו הם דברי הגמ' כאן ואינו מביאה כלל:

שם דמתמי כשקרא, ג"כ כזה ב"ב פ"ב א', קט"ב א', סנהדרין ל' א' וע' חידוש בשו"ת תשכ"ח ח"ג סי' קע"ח דהנשא בשולה וכתוב לה כתובת מתתים ודונה שיכתוב בכתובהה בזהלמא כותבין ולא חיישי' בכחו הא למיחוי כשקרא ע"ש וע"ע שם סי' ע"א עש"ה:

שם דעד נעשה דין, ג"כ ע' שו"ת הרי"מ מגא"ש סי' קמ"ד וע"ע שם סי' קס"ג:

כ"ב א' ג' שיטת לקיים את השטר ומה אחד מהן לריבין למיכתב במוחב חלמא הוינא וחד ניתוי, ג"כ ב"ב קס"ה ב':

שם שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חתוף, ג"כ מטין דוגמא ל"ז זה ב"מ ק"ח א' האי מאן דאחויק ברקתא דנכרא חופא הו' סלוקי לא מסלקיק ל' וע' בליקוטי דיינים שכתוב סי' מהרי"ל כ' הסעם דבשלשה אם פוגע המתחייב בכל אחד יכול להשיב חבירי מייבוק והולכתי לנטות אחרי הרוב משא"כ בשנים אילו לא מייבו הוא הרי לא ה' מתחייב בחד נגד חד ונריך לומר לו מייבתיך וזהו חליפות ע"ש ויל' דמ"ש דיכול להשיב חבירי מייבוק כו' הוא לאו דווקא ע' סנהדרין כ"ט א' במשנה דאסור לו לומר כן רק הכונה בפשיטות דבשלשה אין המתחייב שונאן דאין יודע ע"י מי מתחייב משא"כ בשנים וע"כ כיון שמכניסין שלמן בכך להיות דיינים ויהי' המתחייב שונאן ובלבו עליהן והו' יכולים להרויח זה ע"י שילטרפו להן אחד קרויים חלופים וע' שו"ת שבות יעקב סי' קל"ג:

שם אמרה נשבתי וטהורה אני כו' עד אינה נאמנת, ג"כ עדיות שרק ג' משנה ו':

ואם

הלכות הדף

שב שאלות ותשובות ח"א חו"מ שאלה קמט שבות יעקב

אינם מרוצים בכך לא משגחינן בבעלי דינים, וכדקאמר טעמא דאין אדם יושב אלא א"כ יודע מי ישב עמו בדין, מכל שכן לשאול לפני דיין שאין הגון לפנייהם איכא זילותא יותר להם. ודוקא בזה א"צ הדיין להיות ציית לבעלי דינים שאומרים אל תשאלו אלא לפני פלוני, כיון שהברורים אינם רוצים בכך, אבל במה שאמרו אל תשאלו לפני פלוני, כיון שיש עוד חכמים הרבה שיוכל לשאול להם להכריע מי שירצו, אז ודאי ראוי להיות ציית להם לבעלי דינים.

אבן היכי שאחד מבעלי דינים אינו רוצה להיות שואל לפני זה רק לפני זה, על זה וכיוצא בזה אמרו בש"ס דעת הבעל דינים לא בעינן. והטעם נלענ"ד, דאי בעינן לזה דעת הבעל דינים א"כ כשיאמר התובע תחילה שרוצה לפלוני לשליש, מיד יעלה על דעת הנתבע כיון שזה בורר אותו לשליש יודע בו שיהפך בזכותו ולא ירצה הנתבע, וכן להיפך, ועל פי הרוב לא יבואו לעמק השוה, ואטרוחי בכדי למה לי, ואף אם יתרצה אחד מה שבירר חבירו לשליש, מ"מ יהא לבו נוקפו שאולי יהיה מהפך בזכות זה שבירר אותו תחילה, וכן יהיה באמת לפעמים. לכן אמרו חכמינו ז"ל דעת בעל דינים לא בעינן, רק שני נבררים בוררין להם אחד אשר הוא חכם וישר בעיניהם להוציא הדין לאמיתו, כאשר ראוי באמת להיות בשני ברורים, (דלא כטועים בלשון רש"י כמ"ש הרא"ש ריש פרק זה בורר [סימן ב]), לברר הדין. וזה נ"ל כוונת הרע"ב בפירוש המשנה ריש פרק זה בורר, וניצל מהשגת בעל תוספות יו"ט⁴⁹⁴. גם הלבוש בסימן י"ג [ס"א] י"ל שכוונתו על דרך זה. ובעבודת הגרשוני סימן ק"ח ראיתי שכתב בזה דברים שאינם מוכרחים, ולענ"ד עיקר כמ"ש דדעת הבעל דינים לא בעינן אפילו שניהם רוצים כל שאין דעת הדיינים בזה, אבל כשהדיינים והבעלי

וחתם תחתיו בחתימת ידו, וראובן משיב שהוא חתם עצמו אסיפא דמגילתא ומצא שמעון חתימת ידו וכתב עליו כך, כי מעולם לא לזה ממנו ולא נתחייב לו כלום, ויעיד על זה השתנות הכתב, שהכתב חתימה נראה שנתיישן יותר מגוף הכתב, ובהיות שלא היינו יכולים להשוות דעתינו נצטווינו מפי הבעלי דינים לשאול את דעתו הרחבה להכריע, וכאשר יצא מפיו כן יהיה וכן יקום כי מפיו אנו חיינן, בכך יחזה אדונינו מורינו ורבינו את דעתו הרמה עכ"ל.

תשובה, הנה שאלתכם קבלתי ואשיב בקצרה מפני הטרדא. הנה מה שכתבתם נצטווינו מפי הבעלי דינים לשאול את דעתו, משמעות דבריכם דאי לאו הכי לא היה רשות בידכם לשאול את פי, וזה אינו, דהא קי"ל כחכמים ריש פרק זה בורר [סנהדרין כג ע"א] דדעת הבעלי דינים לא בעינן רק דעת הדיינים בעינן, וכן הסכמת הפוסקים כמבואר בטור [חושן משפט] ושו"ע סימן י"ג [ס"א].

ואין מקום לבעל דין לחלוק ולומר דשאני הכא כיון ששניהם רוצים בכך צייתנן להו, זה אינו, דלהדיא כתב בהג"ה אשר"י פרק זה בורר [סימן א] וז"ל, ויש ללמוד מכאן היכא דבררו שני דיינים וטענו לפנייהם, שאין הבעלי דינים יכולין לומר לדיינים אל תשאלו דיני לפני פלוני תלמיד חכם אלא בפני פלוני, דהא הלכה כחכמים דלא בעי דעת בעלי דינים עכ"ל, והובא דברי הג"ה אלו בב"י [ס"ו] שם, ובהגהות רמ"א [שם] לפסק הלכה, הרי דאפילו היכא דשניהם רוצים אין בכך כלום.

אף שראיתי בתשובת הראנ"ח ח"א סימן קכ"א דף ק"פ ע"ב כתב וז"ל, ומ"ש בהגהות אין הבעלי דינים יכולין לומר וכו', לאו כששניהם כאחד אומרים כן וכו' ע"ש. אך דבריו אינם מוכרחים כלל והוא נגד משמעות לשון הגהות אשר"י, דודאי אף ששני הבעל דינים מרוצים בכך, מ"מ אם הדיינים

494. עיין בשו"ת דברי שלום חו"מ סימן לא.

שאלות ותשובות ח"א חו"מ שאלה קנ שבות יעקב שכא

דינים שניהם רוצים בכך כמו בנדון שלפנינו, ודאי דעת חכמים נוחה, (ואפשר לומר דגם כוונת הראנ"ח שם בתשובה מיירי בכהאי גוונא, ע"ש במסקנות דבריו) בלי חולק כלל⁴⁹⁵. ועל עיקר הנדון דבר כזה, כבר נשאלתי כהאי מעשה ממש מה"ה מוהר"ר מאיר פערלש נאמן דקהלתינו בהיותו בעיר מלוכה וינא, והשבתי לו וז"ל, כיון שיש כאן ריעותא שניכר ונראה כאילו נכתב החיוב זמן רב אחר החתימה, וא"כ הוי כאן עדיין החתימה על נייר חלק מבלי שנכתב עליו שום משמעות, דלדעת העיר שושן סימן מ"ח והב"ח שם [סק"א] אינו כלום, וכ"כ הב"ח בתשובה [ישנות] סימן ל"ב. אף דהסמ"ע שם חלק עליו, מ"מ הרי הש"כ בסימן ס"ט ס"ק י"ז חיזק ועושה סמוכין לדברי העיר שושן, דמשום מיגו דהוי כתב עליו מה דבעי אין לחייב החתום, דהוי מיגו להוציא ממון ע"ש. ועוד נלענ"ד דזה הוי מיגו גרוע, די"ל שהיה מתיירא לכתוב עליו, דאולי יהיה הרגש בדבר מפני השתנות הדיו והכתב, ולעולם מאחר נפל אחר שנחתם זמן מה. ועוד כתב הש"כ שם בשם אביו הגאון ז"ל ראייה לדין זה מהגמ' דכתובות דף כ"א [ע"א] דלמא משכח אינש דלא מעלי וכתב עליו מה דבעי, ואי ס"ד שיהא חייב לשלם על חתימה חלק, אמאי צריך לכתוב עליו מה דבעי, הלא בלא כתב עליו ג"כ יכול לתבוע מה דבעי עכ"ל הש"כ. אף דגברא חזינא וראיה לא קחזינא ויש לדחות, דבאמת הא דגובין

בחתימה חלק הוא ג"כ מהאי טעמא דמגו דכתב עליו מה דבעי, וא"כ זה הוא ג"כ כוונת הש"ס וק"ל. ועוד דודאי אם היה מותר לחתום אסיפא דמגילתא ודאי היו הכל מודים שלא היה יכול לתבוע בחתימה חלק כיון שנהגו לחתום כך, והנתבע היה יכול לטעון כן שאני חתמתי והוא מצא כן, משא"כ עכשיו שתקנו חכמים שלא יחתום כי אם ארישא דמגילתא מטעם דכתב עליו מה דבעי, א"כ יכול לתבוע בחתימתו החלק, דאל"כ איך עבר וחתם את עצמו אם לא שהיה חייב להתובע והאמינו מה שיטעון עליו, ודוק.

מ"מ בעיקר הנדון נ"ל שאין להוציא מיד מוחזק בחתימה חלק, או כנדון דידן, כי יכול לומר קים לי כהני פוסקים עכ"פ וכדעת הב"ח, רק במקום שנהגו לגבות בו על פי תיקוני מדינה⁴⁹⁶.

ובל זה כשהדבר ברור לחוש הראות שנשתנה בחתימה מחמת שנתיישן שנכתב זמן מה קודם כתיבת החיוב שלמעלה, אבל אם אפשר לתלות מחמת השתנות הדיו עצמו, והוא דבר המצוי שאין כל מיני דיו שווים במראה, ודאי אין לפסול אם הוא מקוים כנאמנות, ומ"מ אם נראה לדיין אומדנות שיש חשש ערמה בדבר זה, יכול להשביע שבועה חמורה את ראובן, אף שאינו חייב שבועה מדינא, כמבואר פשוט בשו"ע סימן ט"ו [ס"ד].

כנ"ל הקטן

יעקב

שאלה קנ

חשובים יקרים וקלים בימי לידתה כדרכן של בנות ישראל, או לא.

אחד שנתחייב לזון את כלתו שתים או שלוש שנים, אי מחויב ליתן לה ג"כ מזונות

495. עיין מש"כ בפתחי תשובה סימן י"ג ס"ק ב.
496. עיין בתומים סימן ס"ט ט ס"ק ט שחולק על רבינו, ועיין בפתחי תשובה שם ס"ק ו.